

FESTES

BENIFAIÓ 2001

Edita	Ajuntament de Benifaió
Foto Portada	Foto David
Direcció	M ^a José Piles i Vela
Coordinació	Paco Fort i Sebastià
Redacció	Amparo Santonja i Izquierdo Vicent Robert Hernández i Llàcer Vicent Ferrer Marco Moreno Miguel Ángel Hernández Llàcer
Col·laboradors	Enric Mari Garcia Enric Campos Martí José Garcia Perpiñá Soraya Garulo i Albuixech M ^a Dolars Gómez i Machí Remigio Esteve
Correcció de textos	Vicent Robert Hernández i Llàcer
Fotografies i il·lustracions	Foto David Arxiu Municipal Col·lecció José Martínez Natxo Domingo
Disseny, maquetació i impressió	 Gráficas Benifayó s.l.
Versió Internet	Microsoft Informàtica

Dip. Legal: V-3364-2001

L'equip de redacció i la corporació municipal no es fan
responsables de les opinions vessades en aquesta publicació

REGIDORA DE FESTES, CULTURA I EDUCACIÓ

SALUDES

ALCALDESSA DE BENIFAIO

MATI FERRÀ PERELLÓ

Com cada any, ens disposem a celebrar les nostres Festes Majors. Les d'enguany seran les primeres del segle XXI i des de principis del segle passat les celebrem en el mes d'agost dedicant-les als nostres patrons sant Pere i santa Bàrbera.

Com cada any, el nostre poble es transforma durant uns dies per a donar pas a la festa. Uns calorosos dies s'omplin d'actes significatius i característics del nostre poble i volem que continuen com a part de la tradició popular de Benifaió.

Entre tots hem d'aconseguir que les nostres festes siguen un referent i un punt de retrobament que faça que vinguen els benifaioners que viuen fora la resta de l'any i que els que vivim ací no tingam la necessitat d'anar-nos-en tot i la calor d'agost.

Pense que la vostra participació és essencial per a que les nostres festes tinguin el realç que mereixen.

Voldria des d'estes pàgines animar especialment a la nostra joventut a participar d'elles ja que és gran l'esforç econòmic que l'Ajuntament està fent per aconseguir que les nostres festes siguen de tots i per a tots.

No voldria acomiadar-me sense felicitar a la Reina de les Festes i a la seua Cort d'Honor i a tots els festers i festeres, agraint-los el seu esforç que fa mantindre vives les nostres Festes Majors.

Us desitge a totes i a tots unes bones festes.

REGIDORA DE FESTES, CULTURA I EDUCACIÓ

Mª JOSÉ PILES VELA

Diuen aquells que estudien els costums del pobles, que els nostres avantpassats feien servir com a calendari particular la proximitat o la llunyania de les festes principals, com quan comptaven les setmanes que faltaven per a Carnestoltes, Pasqua i altres festes divertides. Ja ha acabat el compte enrere per enguany.

Per això, ara que ja ha arribat el temps de la festa vull dirigir-me a vosaltres per a que estos dies tornen a ser de relació entre els veïns, gaudint del bon temps, fent sopars i dinars en harmonia, vetlant i no matinant i en definitiva disfrutant i assistint als actes que els diferents grups de festers i festeres i la regidoria de l'Ajuntament han preparat per a tot el veïnat i la resta de gent que aprofita estos dies per acompanyar-nos.

Els benifaioners i les benifaioneres som gent valenta, molt treballadora, a qui no li fa por res i ja que arriba el temps de relax, cal fer un Kit-kat que l'oratge acompanya!, com diria la gent jove. Iscam al carrer i disfrutem de la festa que ens l'hem guanyada!

Des d'ací felicitar A LES I ELS protagonistes de cada dia i de totes les Festes que sou tot el poble.

De bestreta , gràcies per la vostra participació.

RECTOR DE BENIFAÍO

FESTES PATRONALS DE L'ANY 2001, PRIMERES DEL SEGLE I DEL MIL·LENNI

Santa Bàrbara

Sant Pere

Patrons de Benifaió

Estimats amics de Benifaió :

Com tots els anys, durant el mes d'agost, anem a celebrar les nostres Festes Patronals, dedicades, segons la tradició , a la Mare de Déu, Mare de Déu i Mare nostra, en la seua Assumpció als Cels i com a Divina Aurora, a sant Roc, a sant Gaetà, a sant Isidre Llaurador i a la nostra Patrona , santa Bàrbara.

Les Festes d'enguany tenen un caràcter especial, perquè són les primeres del segle i del mil·lenni. Per tant, ens inviten a mirar d'una manera nova i esperançada el futur, sense oblidar el passat, ja que tota festa és tradició, i tenint en compte realment el present que estem vivint ara.

El Papa Joan Pau II ens ha escrit una magnífica Carta Apostòlica, en concloure el Gran Jubileu de l'Any 2000, en la que ens parla precisament d'este **Començament del nou mil·lenni** , en llatí **Novo Millennio Ineunte** i diu que **s'obri per a l'Església una nova etapa del seu camí** (NMI 1). És ,doncs, el moment que cada Església, reflexionant sobre el que l'Esperit ha dit al Poble de Déu en este

especial any de gràcia i, més encara, en el període més ampli de temps que va des del Concili Vaticà II al Gran Jubileu , analitze el seu fervor i recupere un nou impuls per al seu compromís espiritual i pastoral (NMI 3).

Signe i expressió d'esta nova etapa, de major fervor i de nou impuls , és la restauració del temple parroquial , que amb l'ajuda i col·laboració de tots, estem realitzant i portant a terme. Volem que la nostra Església, renovada i rejuvenida , puga realitzar molt millor la seua missió en mig del nostre Poble.

No es tracta, doncs, d'inventar un nou programa. El programa ja existeix. És el de sempre, arreplegat per l'Evangeli i la Tradició viva. Se centra, en definitiva, en Crist mateix, a qui cal conèixer, amar i imitar, per a viure en Ell la vida trinitària i transformar amb Ell la història fins al seu perfeccionament en la Jerusalem celeste. És un programa que no canvia en variar els temps i les cultures , encara que té compte del temps i de la cultura d'un vertader diàleg i una comunicació eficaç (NMI 29).

Amb tots estos bons desitjos i intencions , comencem les actuals Festes Patronals del nostre poble i visquem-les enguany intensament , ja que són les primeres del segle XXI i del tercer Mil·lenni. Bones Festes a tots!

Fèlix Duart Boluda, Rector

Reina de les Festes

Enguany el poble està orgullós
Quan de sa reina parla
Merescuda i entronada
Per ser la més digna dama.

Representant de sa terra
D'entre totes l'escollida,
I d'eleccions tan encertades
No n'he vist mai en ma vida.

Les seues virtuts són reials
Com l'honor que sustenta,
De segur que el seu regnat
Quedarà a la consciència,
De tots aquells que gaudisquen
De la seua presència

La torre del nou escut,
De segur li tindrà enveja,
Perquè tan alta dignitat
Fa ombra a qualsevol pedra.

Una ara de deessa romana,
Et contempla desitjosa
De que tu li faces gala
A la lloança en què t'honra.

I per últim et corona,
El nostre poble Benifaió,
Que per triar-te ha tingut la vista,
Que heretarem dels Falcons.

Les festes seran més grans
La il·lusió més profunda,
Les emocions colossals,
Perquè nostra reina tot ho inunda
De l'alegria i la passió
Que al seu cor tant abunda.

Vicent F. Marco Moreno

*Sarai
Magraner Piles*

Alicia Valbuena Giménez

Irene Alepuz Benachés

Contest

Lydia Prats Sánchez

Mous Barres Badia

Paula Duart Escrivà

Myriam Llácer Moreno

Marta Grau Alcáide

Isabel García de las Bayonas Arnal

*Cort
d' Honor*

David

PROGRAMA D' ACTES

PROGRAMA D'ACTES

De l' 11 al 22 d'AGOST

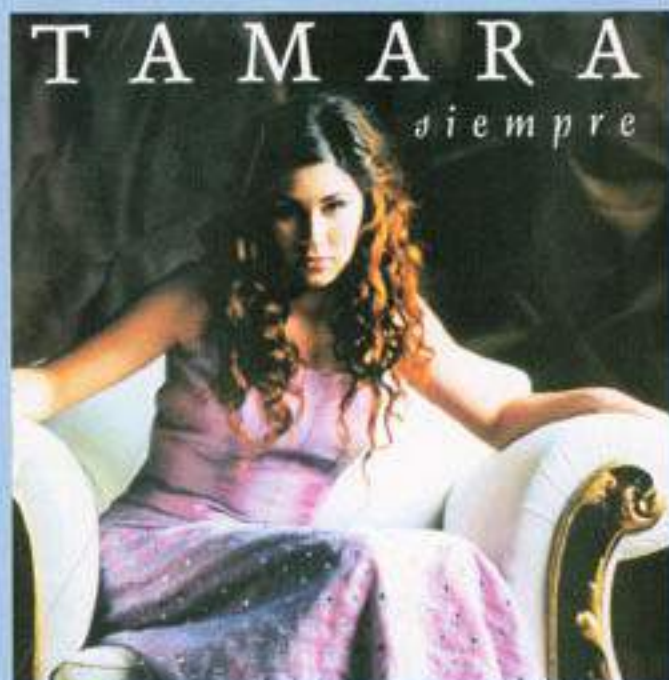
DIA 11 D'AGOST

12'00 h. Concurs d'habilitat en tractor i remolc.
Lloc: Moll de la Cohoca

18'00 h. Torneig de galotxa. Benifaió contra Borbotó.
Lloc: Camí de la Marjal

19'30 h. VI^è Campionat de frontennis. Adults i infantils.
Lloc: Poliesportiu

23'00 h. Presentació de la REINA DE LES FESTES 2001
Srta. Sarai Magraner Piles
I LA SEUA CORT D'HONOR.
A continuació actuació de la cantant TAMARA.
Lloc: Plaça Major

DIA 12 D'AGOST

19'30 h. VI^è Campionat de frontennis. Adults i infantils.
Lloc: Poliesportiu

DIA 13 D'AGOST

12'00 h. Jocs Tradicionals.
Organitza: Clavaris Divina Aurora
Lloc: Plaça Major

12'30 h. Cucanyes.
Organitza: Clavaris Divina Aurora
Lloc: Plaça Major

13'00 h. "Pato" en la Font de la Carrasca.
Organitza: Clavaris Divina Aurora

18'00 h. Concurs de solcar amb "mula mecànica".
Lloc: Camp del Manyà

18'00 h. Festa de la Cervesa.
Lloc: Pub La Kama, Plaça del Progrés

19'30 h. VI^è Campionat de frontennis. Adults i infantils.
Lloc: Poliesportiu

23'30 h. Nit d'Albaes. Grup L'Alborgí.
En acabar el recorregut, s'oferirà orxata i fartons a l'Ajuntament, a tots aquells que ens acompanyen a cantar-li a la Reina i a les Dames d'enguany.
Eixida des de la Plaça Major

DIA 14 D'AGOST

12'00 h. Jocs Tradicionals.
Organitza: Clavaris Divina Aurora
Lloc: Plaça Major

12'30 h. Cucanyes.
Organitza: Clavaris Divina Aurora
Lloc: Plaça Major

13'00 h. "Pato" en la Font de la Carrasca.
Organitza: Clavaris Divina Aurora

18'00 h. Concurs de grandària de meló.
Premi en metàl·lic.
Lloc: Plaça del Progrés

19'30 h. VIe Campionat de frontennis.
Adults i infants.
Lloc: Poliesportiu

20'30 h. Homenatge als nostres majors.
Amb les actuacions de:
EL TITI, ROSITA AMORES,
MARIAN, JOSE VALHONDO.
Tot seguit ball amb un trio
musical.
Lloc: Col·legi Sta. Bàrbara

24'00 h. Discomòbil, Festa "Ponche
Caballero", amb cambres,
regals i moltes sorpreses !!!
Lloc: Col·legi Trullàs

DIA 15 D'AGOST

ASSUMPCIÓ DE LA MARE DE DÉU

RELACIÓ DE CLAVARIESSES

Amparo Arcís, Mre Clotilde Arcís, Pepita Beltrán,
Pilar Bosch, Amalín Clérigues, Lolín Cuenca,
Vicenta Chaquès, Hortè Dalmáu, Amelia Ferris,
Maria Garcés, Marija Mateu, Fina Rovira.

10'00 h. Campionat de petanca.
Trofeu de Festes.
Categories seniors i juvenils.
Lloc: Parc de Valmontone

12'00 h. Jocs Tradicionals.
Organitza: Clavaris Divina Aurora
Lloc: Plaça Major

12'30 h. Cucanyes.
Organitza: Clavaris Divina Aurora
Lloc: Plaça Major

13'00 h. "Pato" en la Font de la Carrasca.
Organitza: Clavaris Divina Aurora

18'30 h. Replega de les Clavariesses amb
tabal i dolçaina

19'00 h. Debut de l'equip juvenil del C.F.
Base Benifaió, en partit amistós.
Lloc: Poliesportiu

19'30 h. VIe Campionat de frontennis.
Adults i infants.
Lloc: Poliesportiu

20'00 h. Missa cantada en honor a la Mare
de Déu d'Agost. A continuació
processó i castell de focs d'artifici
a càrrec de P. Caballer

24'00 h. Berbena Jove amb l'orquestra
MONTECARLO.
Lloc: Col·legi Trullàs

DIA 16 D'AGOST **FESTIVITAT DE SANT ROC**

12'00 h. Jocs Tradicionals.
Organitza: Clavaris Divina Aurora
Lloc: Plaça Major

12'30 h. Cucanyes.
Organitza: Clavaris Divina Aurora
Lloc: Plaça Major

13'00 h. "Pato" en la Font de la Carrasca.
Organitza: Clavaris Divina Aurora

18'00 h. Concurs de Pols.
Copa per als guanyadors.
Lloc: Pub Cap i Cua

18'00 h. Concurs de solcar amb cavalleries. Tots els participants seran gratificats amb 1000 pts.
Lloc: Camp del Manyà

19'30 h. Festa Infantil, amb el grup FRIGO SHOW, espectacle amb titelles, pallassos i moltes sorpreses, ...
Lloc: Plaça Major

19'30 h. VIº Campionat de frontennis. Adults i infants.
Lloc: Poliesportiu

20'00 h. Missa cantada en honor a sant Roc. A continuació processó.

24'00 h. Nit Jove.
Amb el grup GUARANÀ.
Tot seguit discomòbil.
Lloc: Col·legi Trullas

DIA 17 D'AGOST **FESTIVITAT DE SANT GAJETÀ**

RELACIÓ DE CLAVARIESSES

Lolles Alepuz, Maribel Piles, Isabel Piles,
Mª Luisa Baltasar, Conchín Romaguera, Montse García,
Cristina Blasco, Elsa Esparza, Mª Elena Campos,
Paqui Boluda, Mª José Sanchis, Carmina Blasco

12'00 h. Jocs Tradicionals.
Organitza: Clavaris Divina Aurora
Lloc: Plaça Major

12'30 h. Cucanyes.
Organitza: Clavaris Divina Aurora
Lloc: Plaça Major

13'00 h. "Pato" en la Font de la Carrasca.
Organitza: Clavaris Divina Aurora

18'00 h. Concurs d'orelluts.
Lloc: Plaça del Progrés

18'00 h. Concurs de plantar cebollí.
Lloc: Camp del Manyà

19'30 h. VIe Campionat de frontennis.
Adults i infantils.
Lloc: Poliesportiu

20'00 h. Missa cantada en honor a sant
Gaietà. A continuació processó.

23'00 h. ANTOLOGIA DE LA
SARSUELA, amb l'actuació de la
soprano Mª Carmen Fortea
Manzano i el tenor Javier Tortosa,
acompanyats per la Societat
Artística Musical de Benifaió. Sota
la direcció de Rafael Sanz Espert.
Lloc: Col·legi Sta. Bàrbara

24'00 h. MACRO-DISCOMÒBIL, amb
Dj's, efectes especials...
Sorpreses espectaculars a partir de
les 02'00 h. de la matinada
Lloc: Col·legi Trullàs

DIA 18 D'AGOST **FESTIVITAT DE SANT ISIDRE**

18'00 h. Tradicional "entrà" de la murta.
Organitza: Clavaris Divina Aurora
Pels carrers del poble

19'00 h. Debut de l'equip "amateur" del
C.F. Base Benifaió, en partit amistós.
Lloc: Poliesportiu

20'00 h. Missa cantada en honor a sant
Isidre. A continuació processó.

24'00 h. Nit Jove.
Amb el grup COYOTE DAX.
Tot seguit discomòbil.
Lloc: Col·legi Trullàs

DIA 19 D'AGOST

VESPRÀ DE LA DIVINA AURORA

- 17'30 h.** Replega del Clavaris.
Pels carrers del poble
- 18'00 h.** Torneig de galotxa. Benifaïó
contra Sollana.
Lloc: Camí de la Marjal

- 21'00 h.** Ofrena dels Clavaris a la Mare
de Déu.
Lloc: Temple parroquial
- 23'00 h.** Espectacle de varietats musicals,
i tot seguit LA DÉCADA
PRODIGIOSA.
Lloc: Col·legi Sta. Bàrbara

DIA 20 D'AGOST

DIA DE LA DIVINA AURORA

- 07'30 h.** Gran Despertà.
Organitza: Clavaris Divina Aurora
Pels carrers del poble
- 09'00 h.** Replega dels Clavaris.
Pels carrers del poble
- 12'00 h.** Misa cantada en honor a la Divina
Aurora.
Lloc: Església de Sant Pere Apòstol
de Benifaïó
- 14'00 h.** "Mascletà".
Organitza: Clavaris Divina Aurora
Lloc: Plaça Major
- 21'00 h.** Tradicional Processó del Foc.
Pels carrers del poble

- 23'00 h.** Gran castell de focs d'artifici.
Lloc: Plaça del Progrés
- 02'30 h.** "Cordà".
Organitza: Clavaris Divina Aurora
Lloc: Plaça Major

DIA 21 D'AGOST

VESPRE DE SANTA BÀRBERA

- 18'00 h.** Torneig de galotxa. Final entre els guanyadors dels dies anteriors.
Lloc: Camí de la Marjal

- 23'30 h.** Ball de Festes.
Actuació de les orquestres
GRAN MEDITERRANEA i COSTAZUL
Lloc: Col·legi Sta. Bàrbera

DIA 22 D'AGOST

FESTA DEL POBLE, SANTA BÀRBERA I SANT PERE

- 07'30 h.** Despertà.
Pels carrers del poble
- 10'30 h.** Replega de la Reina i la seua Cort.
Pels carrers del poble
- 12'00 h.** Misa cantada en honor a santa Bàrbera i sant Pere.
Lloc: Església de Sant Pere Apòstol de Benifaió
- 14'00 h.** Gran "Mascletà".
Lloc: Plaça Major

- 19'00 h.** Tradicional partit de futbol entre Benifaió i Almussafes.
Homenatge a Luís Pedrón, ex-capità de la S.D. Benifaió.
Organitza: S.D. Benifaió
Lloc: Poliesportiu

21'30 h. Processó en honor als Patrons del poble.
Enguany, estarà encapçalada pels TORNEJANTS d'Algemesí i pel grup de GEGANT I CABUTS de Castelló de la Ribera, a més de l'acompanyament del grup local de tabal i dolçaina COLP I CANYA
Pels carrers del poble

23'00 h. Castell de focs d'artifici.
Lloc: Plaça Major

02'30 h. "Cordà".
Organitza: Penya el Coet
Lloc: Plaça Major

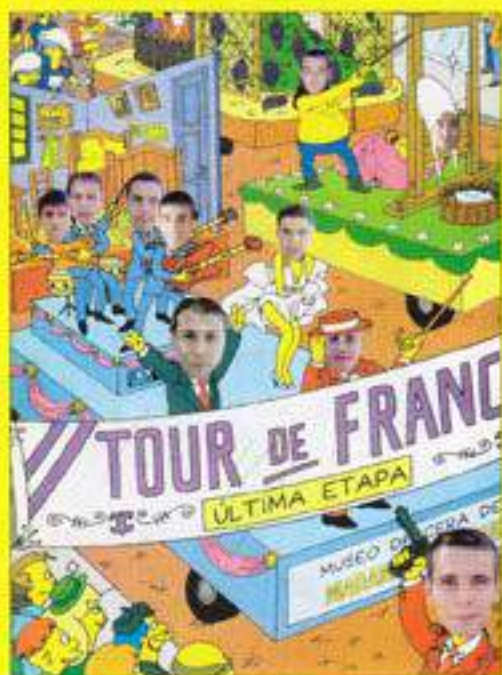
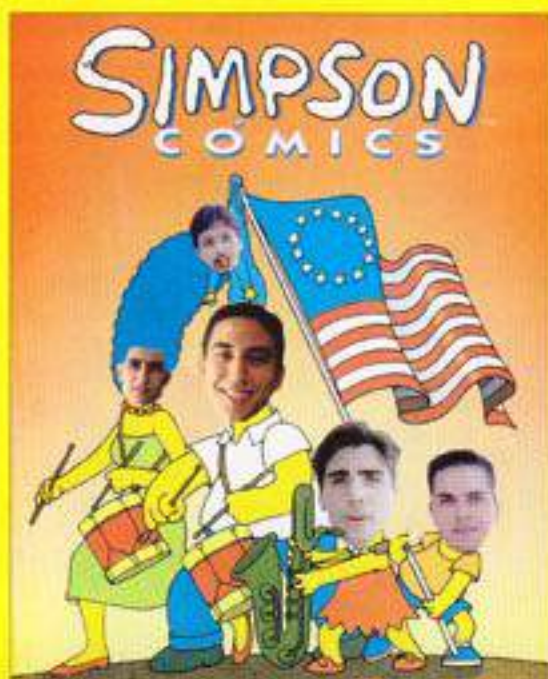
NORMES DE LA CORDÀ

1. El recinte es tancarà a l'altura dels carrers Major i santa Bàrbara. Hi haurà portes d'entrada i d'eixida al recinte.
2. Horari: de 2'30 a 4'30 hores.
3. A la planta baixa de l'ajuntament hi haurà una farmaciola per als possibles accidents.
4. Es distribuiran coets fins a l'1'50 al cantó de la plaça.
5. Prohibicions i recomanacions:
 - a) Es prohibeixen els coets d'una eixida així com llançar coets fora del recinte.
 - b) Les destrosses personals i materials seran responsabilitat de l'infractor, qui podrà ser sancionat d'acord amb les normes dictades per l'administració.
 - c) Per la perillositat de l'acte, és obligatori anar vestit per a evitar cremades i amb protecció d'ulleres.
6. Els menors de 18 anys han d'anar acompanyats d'un major d'edat.
7. El desenvolupament de la cordà estarà coordinat per la Penya el Coet.

NORMES DEL BALL DE FESTES

A aquest ball hauran de contemplar-se unes normes d'etiqueta, no admetent-se l'entrada sense una vestimenta adequada.
Les taules per a aquest ball es podran reservar a la primera planta de l'ajuntament els dies 16 i 17 d'agost, en horari de 19 a 21'30 hores.

CLAVARIS 2001

BENIFAIO

CLAVARIS DE LA DIVINA AURORA

Abel Moreno

Alberto Labiguera

Alberto Ludeña

Andres Duart

Andres Rovira

Angel Gervis

Angel Lujan

Antonio Garcia

Antonio Martinez

Antonio Rodriguez

Aureli Hernandez

Emilio Illera

Damian Gonzalez

Damian Rovira

Daniel Chofre

Daniel Gomez

David Gil

David Illera

David Marquina

David Perez

David Pozuelo

Emilio Benclan

Fernando Labiguera

Gabriel Castello

Gabriel Piles

Ivan Moreno

Ivan Tortosa

Javier Gomez

Javier Garcia

Javier Melles

Javier Clarigen

Javier Garcia

Javier Gichert

Jesus Delgado

Jesus Ferrando

Juan Alepuz

sergio
vaquer

jorge de la
fuente

jorge molina

jose antonio
blanco

jose antonio
gusillas

jose millan
navarro

jose miguel
rosa

jose senon

jose rita
salvafer

josef alopez

jose maria
barrios rosa

juan carlos
toranzo

juan mari

luis alopez

luis alvarez

luis llacer

maxim
fernandez

oscar
maria

pascual rosa

rafael
parcilla

ramon alvarez

ramon bellot

ramon
bellina

raul giner

regilio
llacer

ruben
bellina

ruben lomas

salva garcia

salva
martinez

salvafer
matorres

sergio
aguado

sergio
aguado march

vicente
garcia

vicente
matorres

vicente
martinez

vicente rosa

PROGRAMA DE FESTES DEL PLA

URBANITZACIÓ PLA DE LES COTXES (Benifaió)

ESTIU 2001

DE L' 1 AL 19 D'AGOST

DIMECRES 1	INICI DELS CAMPIONATS DE TENNIS, FRONTENNIS, PING-PONG PARXIS, DÒMINO I TRUC
DISSABTE 11	22 h. SOPAR DE PA EN PUNY
23 h. BALL AMB EL TRIO MUSICAL "ISLA ALTA"
DIMARTS 14	22 h. SOPAR DE PA EN PUNY
23 h. BALL AMB EL QUARTET MÚSICO-VOCAL "FAMUS"
DIMECRES 15	20 h. CONCURS DE PAELLES
DIJOUS 16	22 h. SOPAR DE PA EN PUNY
23 h. NIT D'HUMOR
DIVENDRES 17	16 h. PARC D'ATRACCIONS
22 h. SOPAR DE PA EN PUNY
FINALS DELS CAMPIONATS
DISSABTE 18	22 h. SOPAR DE PA EN PUNY
23 h. DISCOTECA I ESPECTACLE DE VARIETATS
DIUMENGE 19	SOPAR I ENTREGA DE TROFEUS

Concurs "Portada del llibre de Festes 2002"

La Regidoria de Festes de l'Ajuntament de Benifaió organitza i convoca el concurs:

"PORTADA DEL LLIBRE DE FESTES 2002"

Podrà participar tot aquell qui ho desitge sense limitació del nombre de treballs, segons les següents BASES:

Tema: Les Festes Patronals de Benifaió

Tècnica: Fotografia, disseny o qualsevol altre mitjà gràfic

Presentació: Els treballs, que tindran un tamany màxim de 24x30 cm. caldrà presentar-los degudament embalats a la Biblioteca Pública Municipal, fins al 30 de setembre de 2001, indicant un lema o títol, adjuntant un sobret tancat amb el mateix lema, i a l'interior, les dades de l'autor (nom, adreça i telèfon).

Jurat: Estarà designat per l'ajuntament i atorgarà els següents Premis:

1er Premi: 20.000 pts.

2on Premi: 10.000 pts.

3er Premi: 8.000 pts.

Exposició: Es farà amb els treballs premiats i seleccionats.

Drets: Els treballs premiats passaran a ser propietat de l'ajuntament, que podrà fer ús d'ells indicant sempre el nom de l'autor, qui pel fet de participar accepta la totalitat de les bases.

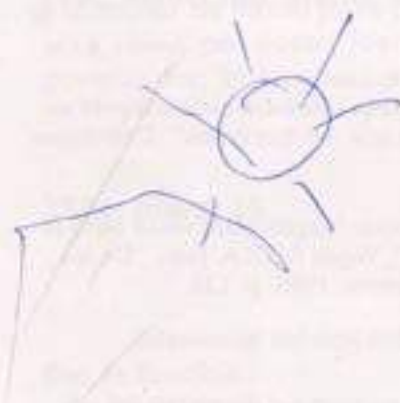
Retirada dels treballs: Personalment, en la Biblioteca, una vegada clausurada l'Exposició.

Eventualitats: L'organització, que tractarà amb la màxima cura els treballs presentats, no podrà respondre dels danys que accidentalment pugueren sofrir.

Algunos de los actos del programa de fiestas, como el concurso de belleza del pueblo, se celebran en el municipio. También tienen lugar en Benifaió los concursos de música y danza, y en algunos de ellos se premia a los ganadores de la zona. En este apartado se han seleccionado los concursos de música y danza que se celebran en Benifaió, y se han incluido los nombres de los ganadores de cada uno de ellos.

COL·LABORACIONS

ELS JOFRÉ CONTRA BENIFAÍO.

Una visió del poder del senyor a través d'un procés de «ferma de dret».

Enric Martí García. Llicenciat en Geografia i Història per la Universitat de València.
Especialitzat en Història del Dret.

A l'Arxiu de la Governació de l'Arxiu del Regne de València, es conserven el memorial, testimonis, sentència i corresponent còpia de l'escriptura de *ferma de dret*, iniciada pel senyor de Benifaíó, en Jeroni Eslava i de Jofré, l'any 1586, contra el poble de Benifaíó. Aquest document va ser requerit pel seu fill i hereu del senyoriu, en Miquel Jofré, l'any 1600, davant el *portantveus de general governador* (la més alta instància judicial en absència del rei, del seu primogènit o del seu lloctinent general), qui va proveir que es donara còpia autenticada al demandant, i que s'adjuntara i registrara l'expedient del seu pare dins els processos de la Governació.

No coneixem els motius últims que van portar el nou senyor, en Miquel Jofré, a demanar aquella escriptura. Bé per la simple successió, a la mort de son pare, del senyoriu de Benifaíó, que certificara la seua jurisdicció i possessió; bé per una situació de tensió social, atés el període de crisi en què cal emmarcar-lo, encetat per la revolta de les Germanies, que feia començar a trontollar tota l'arquitectura de relacions feudals, en els casos dels senyorius rurals –com és el cas de Benifaíó– amb dures condicions per als vassalls, que portarien a diferents revoltes antisenyorials, i que abocarien en el plet que interposaren els veïns de Benifaíó per la redempció de censos, davant els nous senyors, els Falcó de Belaochaga, ja en el segle XIX. Potser les contínues reticències dels vassalls en atendre les obligacions i prohibicions que els senyors, fent ús del seu poder, els imposaven. En qualsevol cas, el senyor de Benifaíó rebia amb aquest acte un instrument públic –prova irrefutable a favor en cas de litigi– que ratificava el dret de possessió i jurisdicció sobre el lloc de Benifaíó en la seua persona.

És sabut que el senyoriu de Benifaíó va estar sota jurisdicció alfonsina¹, que incloïa la jurisdicció civil i criminal –a excepció de certes penes majors–, el manteniment del domini directe de les terres per part del senyor, amb els drets de fadiga² i lluisse³, els drets privatis i prohibitius, i els monopolis de forns, almàsseres, pastures, etc. Els vassalls mantenien el domini útil, pel qual devien respondre de censos i delmes.

Els documents que avui exhmem ens mostren, dins aquesta realitat sòcio-jurídica, la forma concreta de relació entre el senyor de Benifaíó i els seus vassalls, i un exemple valuós de la forma en què els senyors feudals feren servir els instruments legals per reafirmar el seu poder. A més, si sabem llegir entre línies, ens aportarà una visió de les estratègies que feren servir els nostres avantpassats per sostreure's d'aquell poder. La documentació que hem localitzat és, en tot cas, un ric exemple de les condicions de vida i de treball dels veïns de Benifaíó a finals del segle XVI.

¹ Figura del dret definida com "garantia que donaven les parts pledejants d'acatar i complir la resolució que recaigués en el judici... emprada també com a garantia d'altres obligacions. Equivalia a la *cautio iudicatum solvi* del dret comú". Definicions extretes de "www.grec.net".

² És el moment del bandolerisme, que no va estar absent a la Ribera. Així es citen a la època: "vagabundos sense offici ni renda de on puixen viure", "lladres, delinqüents dels quals el regne resta reument inquiet". Vegeu REGLA, Joan: "De les Germanies a la Nova Planta", dins VV.AA. *Història del País Valencià*. Vol. III. Ed. 62, Barcelona, 1989, p. 126.

³ BLASCO, Anna M.: *La lucha antifeudal en Benifaíó*. Ed. Viveka. Alzira, 1983.

⁴ Dret de prelatió que té el senyor directe d'adquirir la cosa emfitèutica quan el bé és traspasat pel propietari útil per títol oneros. En la pràctica, exigia la lloança de les transaccions patrimonials del senyoriu per part del senyor.

⁵ Quan el senyor no fa ús del dret de fadiga, i per tant lloa i aprova la transmissió, dret de rebre una part del valor del bé emfitèutic.

Atenent a la petició del senyor de Benifaió, sabem que alguns habitants del poble es negaren a treballar i a acceptar les prohibicions i punicions del senyor, qui es trobava per tant «perturbat i molestat» en la seua possessió, i sol·licitava que fos «manat a tots los vassalls e singulars persones del dit lloch de Benifaió, que no perturben ni empahen al dit proponent».

Escut dels Jofré

Resulten especialment descriptius els capítols sobre els quals sol·licita sentència: en primer lloc, requeria poder servir-se dels vassalls per fer obres «axí en lo castell com en lo moli, forn, almacera e carneries del dit lloch», mitjançant jornals per tanda, incloent-hi el transports de materials amb les pròpies montures dels vassalls, més enllà del terme del poble. Exigeix a continuació, en concepte de dret d'almàssera, el pinyol i fulles dels qui acudeixen al moli a fer oli, petició que amaga l'aprofitament individual que en farien els veïns de les restes del trull. Requereix la prohibició de fer llenya del terme, si no és per a usos propis, fins i tot al bovalar, deixant veure que es produïa una tala d'amagat, per part dels habitants de Benifaió, destinada a la venda, per procurar-se un excedent. Reafirma la prohibició de tallar fusta de certes partides privatives, ni tan sols per a usos propis, destinada per a llenya del forn, amb la paternalista fórmula de «que redunda en utilitat de tots los vehins poblats de dit lloch». Prohibeix fer foc i cremar en el terme i bovalar sense llicència del senyor, així

com tallar qualsevol arbre «fructífero o infructífero», reafirmant aquesta prohibició per les oliveres, fins i tot a les terres pròpies dels vassalls, si ho fan per a vendre-les «a home que les haja de plantar fora del dit lloch» prohibició que ens mostra el zel del senyor per mantenir la preeminència monopolística dels fruits del seu territori. També veda, sota pena pecuniària de seixanta sous, l'entrada a les terres pròpies del senyor, amb l'expressió «que ningú entre a fer mal, ni ell ni sos animals», senyal de què sentia el perill de la part privativa de les terres del senyoriu de les quals mantenia el domini útil, ben segur sota la forma d'arrendaments. Finalitza amb l'obligació de treballar per tanda en les obres «que's fan en lo porche de la plaça de dit lloch de Benifayó», frase que ens permet imaginar la reforma que es duia a terme a la plaça del poble, on es trobava la casa-castell del senyor i on existiria en l'època alguna construcció en forma de porxada.

El memorial de petició de *ferma de dret* que a continuació transcrivim, s'inicia en data 15 de març de 1586, continuada amb els testimonis de Jaume Joan Filibert, ciutadà de València, en 17 de març del mateix any, qui testificà a favor del senyor en els seus requeriments, en raó d'haver estat arrendador del lloc de Benifaió durant els anys 1569, 1570 i 1571, sense indicar, malauradament, l'import d'aquell arrendament, que ens hagués pogut informar de la riquesa generada per aquests contractes. També apareix el testimoni a favor del senyor del llaurador de Benifaió Joan Badia.

En anotació de 24 de març de 1586, el governador accepta la suficiència per ampliar aquest dret a la muller de Jeroni Jofré (i mare de Miquel) «la noble» Andreua Vilarragut i de Jofré, presentada amb acte rebut pel notari Joan Grau. La sentència favorable per part del portantveus de general del governador, que repeteix els termes del memorial sol·licitat pel senyor, és de data 26 de març.

1586, març, 15

Memorial sol·licitant ferma de dret, presentat per Jeroni Eslava i de Jofré, contra la universitat del lloc de Benifaió.

[Incipit] Ferma de dret / Procés de don Hierony Eslava y de Joffré, senyor del / lloch de Benifayó / contra / la dita universitat de Benifayó.

[Jhs] Davant la presència de V.S. molt il·lustre señor portantveus de general governador en la present ciutat y regne de València. Personalment constituït lo noble don Hieroni Silava y de Jofré, señor del lloch de Benifayó, lo qual, eo meliori modo quo potesit, diu e posa que el propositant e los predecessors que *pro tempore* són stats señors de dit lloch de Benifayó, an tots temps stats en quieta pacífica possessió seu *quasi* de deu, vint, trenta, quaranta, cinquanta anys, e de tant temps en ça que memòria de hòmens no és en contrari, de rebre dels vassalls habitants del dit lloch los següents terminis.

Et primo, de servir-se de aquells en les obres que el dit propositant ha fet y sos predecessors, axí en lo castell com en lo molí, forn, almàcera e carneries del dit lloch, en axí que tostamps que se an offert semblants obres, los dits vassalls an acostumat y acostumen servir en aquelles al señor sos jornals per tanda, no sols servint en dita obra, però també anant algunes llegües fora lo dit lloch ab les cavalcadures, per lo pertret per a d'aquella.

E axí mateix són stats y està el dit propositant en la dessusdita quieta e pacífica possessió de que axí los vassalls com los forasters que an acostumat fer oli en la almàcera de la señoria de dit lloch de Benifayó, après de haver-o tret l'oli que poden traure de les olives, solen deixar y deixen en dita almàcera lo pinyol y fulla de dites olives per dret de almàcera, y del tal pinyol y fulla, los señors de dit lloch, qui *pro tempore* foren, y ara el dit propositant, an fet y fan com de cosa pròpia.

Et etiam està y és estat per tot lo dessús dit temps en la dita possessió seu *quasi* de prohibir e vedar als habitants del dit lloch que no tallen ni arranquen llenya en lo dit terme, sinó tan solament per a sos ussos propis, sots les penes a ell ben vistes.

Item, de prohibir y vedar que en lo bovalar del dit lloch no pugen arrancar ninguna manera de llenya, sinó que tant solament pugen tallar aquella

de cara de terra en amunt, per a sos ussos propis, sots les penes a ell ben vistes, entenent ussos propis de aquells de tal manera que sols per al servici propi de ses cases pugen pendre y tallar dita llenya, y no pugen vendre aquella.

Item, de prohibir y vedar ab penes, que en la partida o partides del dit terme a ell ben vistes que li an paregut convenients per a guardar y conservar llenya per al forn del pa de dit lloch ahon couhen tots los habitants de aquell, que los dits vehins y poblats en dit lloch no arranquen ni tallen llenya en dites partides, etiam per sos ussos propis per què aquella, com dit és, se guarde y conserve per al ús y allenyament del dit forn, que redunda en utilitat de tots los vehins poblats de dit lloch.

Item, de prohibir y vedar sia gosat de pegar foch ni cremar per alguna part de dit terme y bovalar sens llicència del dit propositant y dels predecessors qui són stats señors del dit lloch.

Item, de prohibir y vedar que ningú talle ni arranque carrasca en ninguna part de tot lo terme y bovalar, etiam que estiga en ses pròpies heretats y terres de dits particulars, com aquelles tot temps sien stades y sien pròpies del señor.

in marg

Item, de prohibir y vedar sots dites penes, que ningú talle ni arranque arbre de soca, fructífero o infructífero, en tot lo terme de dit lloch, encara que stiga en ses pròpies heretats, e axí mateix és stat en la dita quieta e pacífica possessió tostemps que ha volgut plantar en ses terres pròpies oliveres, de pendre les plantes de qualsevol olivars dels dits sos vassalls, y de prohibir y vedar que nengú de sos vassalls talle plantes algunes, *etiam* en sos propis oliverals, per a vendre'ls fora del terme del dit lloch de Benifayó, ço és, a home que les haja de plantar fora del dit terme de Benifayó.

Item, de prohibir y vedar [sots] pena de sexanta sous, que ningú entre a fer mal ni ell ni sos animals, en les heretats y arbres de dit señor.

E axí mateix està en la dita, quieta y pacífica possessió seu *quasi* de servir-se de sos vassalls en les obres que's fan en lo porche de la plaça de dit lloch de Benifayó, treballant los dits vassalls per tanda, com dessús se ha dit de les altres obres.

E com a notícia del dit don Hieroni Jofré, proponent, sia novament pervengut que alguns del dit lloch de Benifayó cominen voler perturbar e molestar al dit proponent en la possessió seu *quasi* que ha tengut y té de rebre y exigir los dessús dits servicis y de posar les penes, prohibint y vedant les coses dessús especificades. Per ço diu el dit proponent que com segons furs del present regne ningú puixa esser privat de possessió sens coneguda de dret que ferma de dret en poder de V.S. y en la sua cort sobre la dita possessió seu *quasi* que ha y té el dit proponent a tot clam, petició o demanda que qualsevol persona tinga e pretenga tenir sobre les coses dessús dites e qualsevol de aquelles. Prometent fer dret, estar a dret e pagar la cosa jutjada si convendria, *cum suis clausulis universis*, offerint-se donar y prestar idònea y sufficient fermança.

Requerint la present ferma de dret esser-li admesa e, aquella admesa, esser manat a tots los vassalls e singulars persones del dit lloch de Benifayó, que no perturben ni empahen al dit proponent, ans aquell mantinguen e mantenir facen en la dita possessió seu *quasi*. E que si persona alguna pretendrà tenir dret, clam o demanda sobre les dites coses y qualsevol de aquelles, hagen de posar aquella dins termini breu per V.S. a d'aquells [...], ab cominació que passat lo dit termini los serà imposat callament perdurable. Puix és conforme a justícia, compliment de la qual et justícia implorant, etc.

1560, gener, 14

Instància del portantveus de general governador, a requeriment de Miquel Jofré, senyor del lloc de Benifayó, reconeguen per visura el procés de ferma de dret i provehint quede registrat i cosit dit procés i donar còpia autenticada al dit Miquel Jofré.

Die XIII januarii MDC. Lo portanveus de general governador, aconsellat al present e instant don Miquel Jofré, attés que hun procés de ferma de dret que aquell exhibeix, consta per visura de aquell que lo chalendari de la scriptura es de la mà de Francés Luys Serra, notari escribà, y la provisió feta al peu de aquella y les letres insertides en virtut de la provisió de ferma de dret, esser fermades de la mà de miser Francés Granada, tunc assessor, y del dit Serra, notari escribà, y la letra dels testimonis produhits en dita ferma de dret es de la mà de Francés Matheu Ballester, notari, lo qual acostumava rebre los testimonis en dita cort. Per ço et altres: provehí que lo dit procés sia cosit e fet registre e de aquell donada copia autèntica al dit don Miquel Jofré. [...] Jacobo Torrohella, notari escribà.

A.R.V. Governació. Processos criminals, c. 4466, exp. 1308.

LA BATALLA DEL FANG

El poble de Benifaió va viure una de les seues "batalles" més èpiques el 1959 i va ser la voluntat col·lectiva la que va fer que en la memòria d'aquells que visqueren la "Batalla del Barro" queden frases com: Benifaió, que bona gent que tens!

Salvador Botella amb José María Bahamontes que amb la victòria va aconseguir el Tour de França.

Bahamontes i el ciclista que donava nom a la prova, Salvador Botella, vingueren a Benifaió. Hem de tindre en compte que Coppi era el ciclista més important del moment i tots el consideraven com el millor ciclista de la història, així com també recalcar que mesos després de la disputa de la prova, Bahamontes guanyà el Tour de França i es va convertir en el primer espanyol que ho aconseguí.

Era la cinquena vegada que s'anava a disputar el trofeu Salvador Botella i l'itinerari, l'anomenat circuit santa Bàrbara que transcorria pel carrer Nou, l'avinguda Reis Catòlics i la carretera d'Almussafes, estava impracticable. Per tot açò la Federació Valenciana de Ciclisme, al voltant de les 6 de la vesprada, va decidir suspendre la prova i potser també la primera etapa de la Volta Levante que era una contra rellotge per equips al mateix circuit; però no van tindre en compte la climatologia canviant ni la voluntat del poble de Benifaió, que va fer una demostració de determinació i decisió.

Un grup de ciclistes del Club Ciclista Benifaió, finals dels anys 50.

Salvador Botella al Trofeu Donatella 1959.

Al "Bar Deportes" la junta directiva del Club Ciclista Benifaió, encapçalada per Vicente Marco, es va reunir per a avaluar la situació i ja estaven quasi resignats en què la prova anava a suspendre's quan un índex d'esperança il·luminà el poble: pareixia que escampava! Aleshores, es ficaren mans a l'obra. El primer pas que es va donar per a fer canviar d'opinió la Federació va ser anar a la seu per parlar amb els dirigents. Mentrestant una ràdio ara desapareguda ja informava de la suspensió del trofeu i de la primera etapa de la Volta Levante. Així que ompliren un autobús de línia i allí se n'anaren tots plens d'esperança i

d'il·lusió. En un principi el dia 7 farien el trofeu Salvador Botella, el dia 8 de matí la contra rellotge per equips i per la vesprada la segona etapa de la Volta Levante entre Benifaió i Dénia. En arribar, a les 10

El trofeu Puig. A les 10 hores es pot apreciar la festa del fang.

de la nit, es reuniren amb Lluís Puig, en aquell moment president de la Federació Valenciana que estava decidint d'on eixiria la Volta Levante el dia 8. La solució li la donaren els membres del Club Ciclista de Benifaió: eixiria de Benifaió com estava previst i, a més a més, a l'endemà es disputaria el trofeu Salvador Botella! Van acceptar-ho, tot i que molts dels jutges no creien possible el miracle; Lluís Puig va acceptar. Els participants aguitaven als hotels de la ciutat de València per a participar en les dues proves i Lluís Puig es va comprometre a què els corredors anirien a Benifaió el dia següent. Els membres del Club no cabien de goig i instantàniament tocaren al

"Bar Palmero" per informar de la bona notícia, així com al Levante i a Las Provincias perquè canviaren les cròniques que apuntaven a la suspensió del trofeu. L'autobús arribà escoltat d'una multitud de voluntaris i del soroll de les traques.

No van tardar gens en ficar-se a la feina i tots començaren a netejar els carrers. Però això no era l'única cosa a fer; calia tancar el recinte, acomodar les graderies i coordinar la preparació del dinar per a 180 corredors i 50 periodistes. Tota la nit estigueren treballant vora 300 persones, encara que unes 1.000 participaren indirectament; dones, homes i fins i tot xiquets ficaren tota la força de voluntat possible: anaren a buscar trilladores per a llevar aigua i camions perquè donaren voltes al circuit i el secaren. Com que no hi havia llum, els pocs cotxes que hi havia al poble il·luminaven els treballadors desinteressats i molta gent els oferia cafè, conyac i aigua. Els diaris esportius narraren esta gesta amb frases com: "Tot el poble va bolcar-se amb el ciclisme, fins i tot el rector va llevar fang".

El carrer major ja estava ple de fang.

El trofeu Puig amb Salvador Botella.

L'endemà el recinte estava ple de gom a gom, no cabia ni una ànima i els carrers annexos, com el carrer Major, es van vore plens d'autobusos i de cotxes. L'expectació per vore les primeres figures del ciclisme era tan gran que molta gent vingué des de molt lluny per veure la cursa, fins i tot d'Alcoi, Alacant i Castelló. Els periodistes que havien vingut el dia anterior a inspeccionar el traçat, no donaven crèdit al que veien els seus ulls i així ho reflectiren a la premsa. Es vengueren totes les entrades, tot i que hi havia unes graderies que s'havien dut a propòsit per a la recta de meta que costaven 100 pessetes, una fortuna per a l'època.

La cursa es disputava a dues mànegues de 30 voltes cadascuna i els primers de les mànegues es classificaven per a la ronda final. En la primera corrien els corredors amb dorsals senars i en la segona els dels dorsals parells, perquè tots els equips tingueren les mateixes oportunitats. Després es feia una final a 40 voltes on el guanyador va ser Campillo, qui hores abans de disputar la carrera va tindre la sort de visitar el taller de Pepe Rosa. Diguem sort perquè, assessorat per qui més tard seria president del Club Ciclista Benifaió, va canviar el plat i això sens dubte l'ajudà a guanyar el trofeu. El plat vell va estar exposat al taller durant molts anys com a record anecdòtic del campió de la "Batalla del Barro".

Coppi i Bahamontes que acompanya al guanyador de l'etapa de França

Esta èpica història no acabà i va tindre la seua rèplica el dia següent, quan l'equip Faema Espanyol, del qual eren membres Campillo, Botella i Bahamontes, aconseguí la victòria per davant del Coppi-Tricofilina, en un altre dia de festa gran al poble. Els carrers es tornaren a omplir i tots gaudiren de la presència dels ciclistes fins a la vesprada, quan estos partiren cap a Dénia després d'haver dinat al Grup Escolar santa Bàrbara. Cal remarcar que els diners que costava al poble el començament de la Volta Levante, 40.000 pessetes, més a part el dinar per a 230 comensals i el que costaven les graderies, s'aconseguien íntegrament amb la venda d'entrades i els patrocinis de empreses com cervesa el Àguila i Coca Cola, cosa que suposà també un èxit d'organització.

Campillo, guanyador del Trofeu Benifaió 1971

Moltes imatges queden a la retina dels qui ho visqueren com Coppi fent una paella o Campillo arreplegant el merescut premi, però el que segur que ningú no oblida, és el sentiment de satisfacció i d'unió que hi va haver al poble gràcies a l'afició per un esport, gràcies al ciclisme.

Vicent Marco, el que fóra president en aquell moment del Club Ciclista Benifaió, ha estat el principal responsable de què este article s'haja pogut fer. El seu interès per difondre el que ha sigut una de

les gestes més memorables del poble de Benifaió, és la base d'este relat. Per això no podien faltar les seues sentides paraules cap al poble de Benifaió.

PARAULES DE VICENTE MARCO ALFONSO

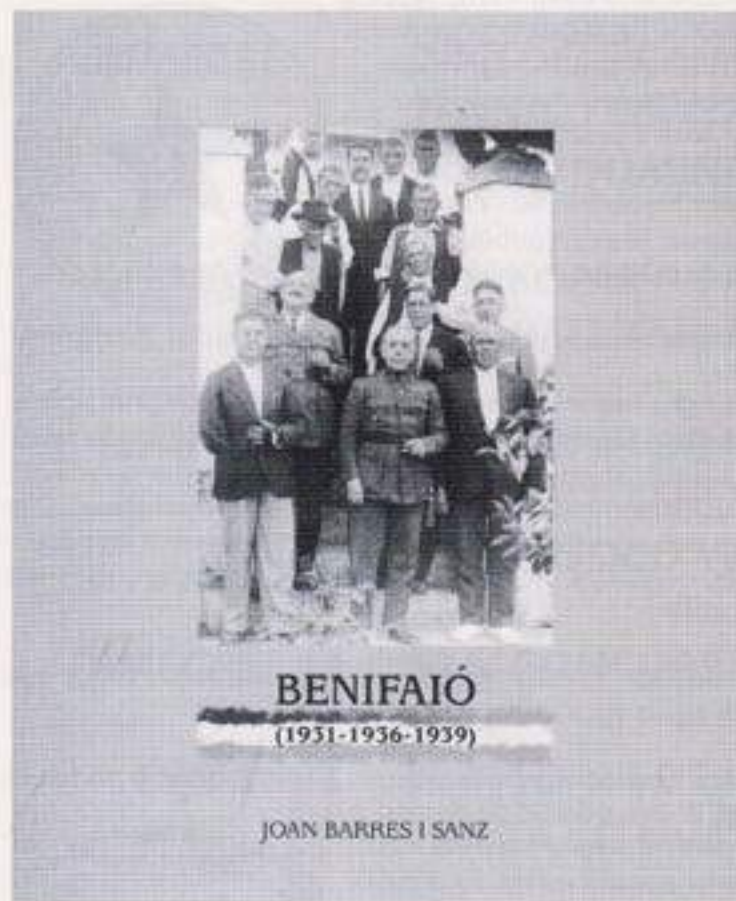
Vull que esta crònica siga un gest d'agraïment a tot el poble de Benifaió, especialment a tots aquells que col·laboraren perquè fóra possible aquella fantàstica prova ciclista. Seria impossible anomenar a tots els que van estar allí (excuse el no citar noms ja que no em perdonaria oblidar-me d'algú). També vull agrair el suport de les autoritats i de tots els que feren millorar el ciclisme a Benifaió com els corredors locals, especialment Salvador Botella que tant ens va fer vibrar amb els seus èxits. Espere que la gent jove tinga constància del que van fer possible els seus majors i que algun dia es tornen a repetir tan magnífiques gestes al poble. Però, sobretot, gràcies als meus amics de sempre, a aquells que m'ajudaren i a tots els que ens veguérem involucrats en aquelles jornades tan intenses.

Vicent Marco amb Botella, Pineda i altres ciclistes i organitzadors Benifaió

ENTREVISTA A JOAN BARRES I SANZ, AUTOR DE "BENIFAIO (1931-1936-1939)"

L'autor del llibre "Benifaio (1931-1936-1939)" -Joan Barres i Sanz- és veí i nascut a Benifaio l'any 1954 i ve exercint com a Mestre de Primària al C.P. Trullàs de Benifaio pràcticament tota la seua vida acadèmica. El proppassat 24 d'abril, dins dels actes programats per l'Ajuntament en la "Setmana del Llibre" hi hagué la presentació del mateix a càrrec de l'autor, acompanyat per l'Alcalde i per la Regidora de Cultura, amb un nombrós públic assistent.

P- Per què aquest llibre i com caldria catalogar-lo?

R- "Benifaio (1931-1936-1939)" és un llibre amb dues parts ben diferenciades. D'una banda, la primera, és un recull de cinc entrevistes a veïns del poble que bé directament o indirecta tingueren un paper definit en el període que abraça el llibre. La segona part és un treball d'hemeroteca "pacient" on es recullen les principals corresponalsies que es mantien des de Benifaio amb els dos diaris principals des de l'any 31 a principis del 39: "Las Provincias" i "Levante- El Mercantil Valenciano", amb una anàlisi o comentari de les mateixes.

La idea -fer una recopilació verbal dels fets ocorreguts a Benifaio- em va sorgir allà pel desembre de l'any 1990, havent-lo enllestit el maig del 1991, fa ara poc més de deu anys. Pensa que si es volia fer una recopilació verbal dels fets no es podia esperar molt més temps...

Per una part l'època des de la II República Espanyola, la Guerra Civil i la postguerra sempre ha estat un tema que m'ha interessat

i, per altra banda, venia a recollir el "repte" llançat per Don Casimiro Romero Carsi quan, en el pròleg del seu llibre "Benifayó, Joya de La Ribera" venia més o menys a dir que "Benifaio tenia una època entre el 1931 i 1939 de la qual no volia mencionar detalls i que ho deixava per més endavant per a d'altres, quan les velles ferides hagueren ja cicatritzat..." Vaja, algú ho hauria de fer... Calia encetar aquesta "fosca" etapa del nostre poble. Després vindran d'altres que faran diferents estudis i enfocaments i, crec que tot açò, és bo per al poble, per al coneixement de la seua història...

P- Quin mètode de treballar utilitzares?

R- Pel que fa a les entrevistes el primer pas fou buscar aquelles persones que pogueren aportar una visió plural i alhora interessant del tema. La gent t'ajuda en el sentit que sap o coneix qui té alguna cosa a dir. Aleshores calia anar a visitar-los, explicar-los la idea, que n'estigueren d'acord, lliurar-los un llistat de preguntes d'acord amb el que es buscava de cada persona i tornar una o dues setmanes més tard amb la gravadora, deixant sempre un espai de temps prudencial per tal que els entrevistats pogueren evocar els records, preguntar a d'altres, etc. De les sis entrevistes en un principi programades una no es pogué realitzar; fou un destacat dirigent socialista del poble i encara no sé per què...

Al mateix temps que feia les entrevistes freqüentava l'Hemeroteca Valenciana – haig d'agrair l'ajuda de Josep Vicent Rosa qui ja havia estat mentre estudiava la llicenciatura de Geografia i Història. També, com no, hi vaig repassar i rellegir un seguit de bibliografia sobre l'època en qüestió.

P- El títol del llibre ha estat el mateix fins la seua publicació? Per què tarda 10 anys en publicar-se?

R- El treball, en un principi, tenia un altre títol, tal com apareix en la "Bibliografia Temàtica sobre Benifaió" de Francesc Beltran en l'"apèndix: materials i temes varis no impresos" de l'any 1999, però algú m'aconsellà que potser no era el més adient... Per què tarda deu anys en veure la llum? Resulta que quan acabe el treball l'any 91 el llance a dins d'un calaix... Però quan comentes amb algú el que has fet, sempre hi ha gent que et demana de llegir-lo i es va fent una cadena... D'aquest passa a l'altre, fins que un dia l'actual regidora de Cultura, Mª José Piles, a qui coneixia per haver estat presidenta de l'APA Trullàs, el llegeix i em comunica que "allò" era publicable i que en un futur l'ajuntament ho podria fer. Vaja, que mai havia estat la meua intenció d'anar a demanar la seua publicació... Perquè de fet, açò és un treball que sols pot i deu de publicar un ajuntament.

P- Hi ha hagut algun tipus de pressions i/o modificacions del projecte inicial finalment?

R- Efectivament hi ha hagut alguns "retocs" finals. És comprensible si pensem que les entrevistes tenien una antiguitat de deu anys i que, en saber que el llibre anava a publicar-se, vaig dur als entrevistats que quedaven en vida (2 de 5) i als seus familiars la "relectura" de les mateixes... És humà que després de deu anys qualsevol persona vulga matisar o arrodonir allò que va dir fa tant de temps. Però vaja, mínimes correccions dins del conjunt global del treball...

P- Sobre el tema de les "inicials" en els noms de moltes persones que hi apareixen, sabrem algun dia a qui es refereixen?

R- Sobre el tema de les inicials he parlat amb gent que m'ha expressat el desig de què no foren tals, de què aparegueren els noms complets... Açò és una qüestió de gustos. Particularment mantinc la idea de què quan es parla d'alguna persona i es pot derivar un sentit pejoratiu de la mateixa, calia posar inicials. És a dir, tu no pots anar dient que en Tal i Tal, membre del Comitè de Defensa duia un pistoló pel carrer que li arribava al genoll i anava fent "bravuconades"... O que en Tal i Tal un diumenge 26 de juliol del 36 feu una gran foguera al mig de la plaça i cremà els arxius d'ajuntament i jutjat... Pensem que aquelles persones amb tota seguretat tindran descendents ací al poble... Sobre les inicials dels afusellats en un i altre bàndol interessava més la visió global dels qui donen la seua vida que tornar a recordar a les més de 70 persones mortes per (la seua) Espanya. És realment impressionant el que passà a Benifaió; sols cal pensar que al veí poble d'Almussafes, amb la meitat de veïns, no passaren de deu persones...

P- A qui dediques el llibre?

R- El llibre, per raons històriques, va dedicat als meus pares que, com tantes altres persones van sofrir en les seues carns els efectes de la guerra – pensa que mon pare amb 16 anys estava al front de Terol...-

P- Quina ha estat la valoració que en fas del resultat del mateix?

R- Pense que molt positiva si pensem que en l'acte de presentació es comptaren al voltant de 125 persones. Si valorem el nombre d'exemplars venuts, que ara mateix desconec, tot és relatiu en el sentit que si d'una tirada de mil exemplars se'n venen, posem per cas, tres-cents, farem una valoració diferent si només se n'hagueren editat quatre-cents... La qüestió és que és un treball "atemporal" i no es va a passar mai de moda!

P- Podríem dir, a hores d'ara, que el llibre podria reobrir velles ferides?

R- Rotundament pense que no es va a obrir cap "vella ferida" pel tractament i enfocament que se li ha donat al llibre. Interessaven més els fets que no pas les persones.

P- Creus que aquest llibre pot interessar a la gent jove?

R- Mai no podem generalitzar... És a dir, aquest llibre interessarà a la gent jove que tinga un mínim de consciència, estudis i interès per la cultura (incloent la del seu propi poble). La joventut és molt diversa com la mateixa societat. Exactament igual com passa amb els altres trams d'edat que conformen la nostra societat.

P- Podem parlar de la preparació d'algun nou llibre en un futur immediat?

R- No, no... El que siestic a punt d'enllestir és una activitat multimèdia interactiva en CD-ROM sobre "Benifaió" que ve a ampliar una feta fa uns quants anys. En aquesta activitat s'inclou el nou escut de Benifaió, el seu significat; un apartat sobre les festes patronals i un capítol sobre el Benifaió "antic" amb moltes fotografies del poble. També inclou aspectes geogràfics i històrics. Aquesta activitat multimèdia està pensada per a escolars de Primària i Educació Secundària Obligatoria i, en general, pot servir perfectament com a "promoció" del nostre poble de cara a veïns i gent que ens visita. Sols hi fa falta un ordinador a casa!

Avui en dia es pot regalar un llibre clàssic imprès o, simplement, un CD, amb la qual cosa estem regalant un "llibre electrònic".

P- Voldries afegir algun comentari?

R- Simplement agrair l'Ajuntament de Benifaió l'edició del llibre i que la col·lecció "Miscel·lània de Lletraferits" continue publicant sobre el nostre poble. A tu, Vicent, per la teua entrevista.

LLIBRES DE MEMÒRIES DE LA PARRÒQUIA DE SANT PERE APOSTOL (1939-1988)

Era el 21 de juliol de l'any 1936 quan l'Església Parroquial de sant Pere Apòstol va ser incendiada, corrent la mateixa sort que la gran majoria de les esglésies espanyoles i els seus arxius. L'alçament militar que va tindre lloc el 17 de juliol va marcar l'inici de la Guerra Civil Espanyola i després de tres llargs anys de confrontacions bèl·liques, l'1 d'abril de 1939, va finalitzar la contesa amb la victòria del General Franco.

Benifaió va ser ocupat per les Tropes Nacionals i el mateix 1 d'abril es van reprendre els actes de culte amb el trasllat al temple de les Formes Consagrades, entregades el 17 de juliol pel senyor Vicente Gallard abans de tancar i incendiar l'església i guardades entre les parets de la vivenda d'una família de la localitat durant estos tres anys.

D'entre les cendres, només es van poder rescatar alguns llibres de l'arxiu parroquial com el de batejos o defuncions, perdent-se, entre altres, els llibres de fàbrica o de construcció de l'església en què probablement, haguérem pogut trobar rellevants dades sobre la primitiva església gòtica i les seues posteriors remodelacions.

Les úniques dades que posseïm sobre el temple, s'arrepleguen en els tres Llibres de Memòries sobre la parròquia que van començar a realitzar-se a partir del 2 d'abril de 1939, i d'entre els quals s'ha extret únicament la informació referent a la llarga tasca de

reconstrucció realitzada per a tornar, a l'església parroquial de sant Pere Apòstol, la dignitat perduda després de ser utilitzada amb fins profans.

LLIBRE I DE MEMÒRIES DE LA PARRÒQUIA DE SANT PERE APOSTOL (2 d'abril de 1939 - 31 de desembre de 1960)

2 d'abril de 1939, "any de la victòria":

"Acabada la Guerra d'Alliberament, data primer d'abril de 1939, se celebra hui una solemne missa de campanya en un altar improvisat en la façana de l'església..."

3 d'abril de 1939:

"Ordenat provisionalment l'interior de l'església que s'havia convertit primer en un garatge i després en un cafè públic, se celebren les dues primeres misses..."

8 de juny de 1939:

"...primera col·lecta per a la reconstrucció del temple..."

17 de desembre de 1939:

"A les tres i quart de la vesprada se celebra un acte eucarístic amb motiu de la benedicció del nou sagrari regalat per la senyora Amparo Chanzá Alepuz, obra de l'orfebre senyor Manuel Orrico i el valor del qual importa 5.000 ptes. (...) es va col·locar l'altar que ara està dedicat al Sagrat Cor de Jesús per manca de Capella de Comunió la qual va ser destruïda durant la guerra."

1 de gener de 1940:

"Entre els objectes religiosos, tot i la persecució, s'ha guardat amagat a casa d'un veí el Viril, joia artística de valor (...) este viril forma part d'un gran lot de gots sagrats que van arribar a Espanya per a salvar-los de la terrible persecució religiosa de Mèxic."

15 de gener de 1940:

"... es reprenen les obres de reparació del temple..."

16 de gener de 1940:

"S'enderroquen els excusats que " els rojos" tenien en el solar que ocupava la Capella de la Comunió i que va ser incendiada i enderrocada..."

21 de març de 1940:

"... és beneït i col·locat en el seu lloc el Sant Crist Jacent, obra en fusta de l'escultor Vicente Tena ..."

23 de març de 1940:

"És beneïda la nova pila baptismal construïda pel marbrista d'esta població senyor Vicente Díaz Lerma..."

2 de juliol de 1940:

"Comença en este dia a pintar-se el retaule de l'altar de la pila baptismal pel senyor José Rovira Mari, fill d'este poble..."

29 de setembre de 1940:

"...és beneïda i inaugurada la nova imatge de l'Arcàngel sant Miquel en la mateixa casa on van traure l'antiga per a cremar-la..."

31 de desembre de 1940:

"Donada la bona collita d'arròs arreplegada enguany i sense la menor molèstia de pluges en la seua recol·lecció, gràcies que el poble atribueix a la providència i a la patrona santa Bàrbara, es fa una col·lecta especial del mateix per totes les cases de la població per a la construcció d'una imatge a Santa Bàrbara de maçoneria pròpia per a l'altar..."

14 de gener de 1941:

"Són rebudes i desembalades les noves estacions del viacrucis de la casa Mató d'Olot..."

13 de febrer de 1941:

"S'encarrega la construcció de la imatge de Santa Bàrbera i dels seus cambrils a l'escultor Vicente Tena Cuesta..."

5 de març de 1941:

"...donen començament les obres de construcció de l'altar major."

23 d'abril de 1941:

"Es rebuda la imatge de sant Pere Apòstol destinada per al carrer del seu nom..."

31 de maig de 1941:

"S'acaba de col·locar la talla de l'altar major obra de l'escultor Tarazona (...) comencen a col·locar les dels dos altars laterals..."

11 d'agost de 1941:

"Arriba a esta població la nova imatge de sant Antoni de Pàdua per a ser col·locada en l'altar lateral del presbiteri."

14 d'agost de 1941:

"... és beneïda pel Rev. Sr. capellà la nova imatge de l'Assumpció de La Mare de Déu..."

16 d'agost de 1941:

"... Pel mati és beneïda la nova imatge de sant Roc [feta] en pasta de fusta (...) obra de l'escultor Vicente Rovira..."

18 d'agost de 1941:

"A les set i mitja de la vesprada i amb assistència de les autoritats de poble i el clero parroquial, amb creu alçada se celebra la benedicció de les noves imatges de la Divina Aurora i Santa Bàrbera (...), la Divina Aurora és obra de l'escultor Vicente Tena (...) la de Santa Bàrbera és del mateix escultor..."

4 de març de 1942:

"... s'encarrega a l'escultor Vicente Tena la imatge de la Mare de Déu dels Dolors..."

3 d'abril de 1942:

"...en la processó del Sant Enterrament s'estrena el nou sepulcre obra de l'escultor José Casanova..."

6 d'agost de 1942:

"Entrada de la imatge de sant Gaetà (...) obra de l'escultor Vicente Rodilla (...), el retaule construït pel Sr. Tarazona..."

22 d'octubre de 1942:

"Es col·loca el tornaveu de talla de fusta, obra del Sr. Casanova..."

23 d'octubre de 1942:

"Arribada de la nova imatge del Sagrat Cor de Jesús (...) obra de l'escultor Vicente Rodilla..."

17 de gener de 1943:

"El senyor capellà va a València per a tractar l'assumpte de l'eixamplament del presbiteri..."

10 d'abril de 1943:

"És beneïda la nova imatge de la Mare de Déu dels Dolors (...) obra de l'escultor Vicente Tena..."

24 d'abril de 1943:

"A poqueta nit benedicció de la nova imatge de Crist Ressuscitat..."

10 de maig de 1943:

"...comença a obrir-se una porta en el costat esquerre del creuer de l'església perquè servisca d'entrada a la sagristia."

12 d'agost de 1943:

"És beneïda la nova imatge de sant Vicent Ferrer (...) per a ser col·locada en el nínxol del retaule de l'altar major del costat de l'Epístola, obra de l'escultor Vicente Rodilla..."

5 de desembre de 1943:

"...benedicció de la nova imatge de la Immaculada..."

7 d'abril de 1944:

"...és inaugurada la nova imatge de Jesús Natzaré, obra de l'escultor Llorens i Rausell..."

12 d'abril de 1944:

"Són beneïts el retaule, l'altar i les tovalles de Jesús Natzaré (...) el retaule és de l'escultor Roig..."

27 de juny de 1944:

"Són beneïts el retaule i l'altar de sant Roc obra de l'escultor Sr. Dolz, així mateix és beneït el nou quadre de la Mare de Déu del Perpetu Socors..."

15 d'octubre de 1944:

"Abans de la Missa Major és beneïda la nova imatge de sant Roc, obra de l'escultor Vicente Rodilla..."

28 de juny de 1945:

"...es beneïx la nova imatge de sant Pere Apòstol, titular de la parròquia (...) els seus escultors són Llorens i Rausell..."

7 de novembre de 1947:

"Comencen les obres de col·locació del templet per a l'exposició del Santíssim en l'altar major (...) obra de la casa Bustems..."

12 de desembre de 1947:

"Es renovat el nínxol de la imatge de sant Pere Apòstol per l'escultor Sr. Dolz..."

8 de maig de 1950:

"Hui comença la restauració de les imatges dels apòstols sant Pere i sant Pau que estan en la façana de l'església i que van ser decapitades l'any 1936 en començar la Guerra d'Alliberament."

26 de maig de 1950:

"Hui es pinta la façana de l'església des de la primera cornisa..."

13 de gener de 1952:

"...benedicció de la nova imatge de sant Pancraci obra de l'escultor Vicente Rodilla de València..."

14 d'agost de 1952:

"Hui queda acabat el retaule de l'altar de santa Bàrbara (...) construït pel tallista Sr. Dolz de València..."

15 de juny de 1953:

"Arriben de Meliana el pintor Benjami Biot amb altres treballadors i amb els bastiments per a començar a decorar l'interior del sant temple parroquial (...) el contracte actual inclou el lluit, la pintura i el daurat del retaule de l'altar major, presbiteri, cúpula i creuer."

28 de juny de 1953:

"...hui visita les obres de construcció de l'església l'autor de diverses falles de la capital Regino Más, que ha promès pintar dos grans quadres per als laterals del presbiteri."

13 de juliol de 1953:

"Hui es col·loca en la part alta del retaule de l'altar major la pintura que representa a la Mare de Déu dels Àngels, obra de Benjami Biot Genovés, sent les dimensions de la tela de 208x150 cm."

15 de juliol de 1953:

"Hui pinten en la volta del presbiteri la Glòria de la Transfiguració del Senyor, pel Sr. Biot Genovés sent l'alçària de la imatge del Salvador de 2,50 m."

27 de juliol de 1953:

"...quedant únicament retocs en els basaments de les columnes i sòcol, l'aspecte del retaule és enlluernador per l'or i la resta de colors que, en una suau combinació de colors, decoren ja la Casa de Déu."

7 d'agost de 1953:

"S'està procedint a decorar simultàniament l'altar dedicat al Patriarca sant Josep..."

8 d'agost de 1953:

"Es col·loca en el medalló superior de l'altar de sant Josep el quadre que representa els Esposoris de la Mare de Déu amb el Sant Patriarca, llenç obra del Sr. Biot Genovés."

12 d'agost de 1953:

"Es col·loquen en les bases de les columnes del retaule de l'altar major sis xicotets llenços del pintor Beneito que representen, els dos més pròxims al tabernacle a sant Pasqual Bailón i al beat Juan de Ribera, a continuació dos al·lusius al titular sant Pere Apòstol on figuren l'entrega de claus i l'alliberament per l'àngel de la presó d'Herodes, finalment els dos extrems representen respectivament a sant Gregori Papa i a sant Vicent Ferrer en el clàssic miracle del "mocadoret"."

27 d'agost de 1953:

"Hui es munta el bastiment per a restaurar la cúpula central..."

27 d'octubre de 1953:

"Hui s'acaba de decorar la cúpula quedant per col·locar les vidrieres que s'estan confeccionant a Barcelona..."

31 d'octubre de 1953:

"...es col·loquen en les parets laterals de l'altar dedicat a sant Josep dos llenços del pintor Beneito en els que figuren la fugida a Egipte i la mort del sant Patriarca."

28 de novembre de 1953:

"Hui pinta el Sr. Biot Genovés l'Evangelista sant Joan en l'angle que recau a la porta d'entrada de la sagristia..."

1 de desembre de 1953:

"...S'acaba pràcticament de decorar el creuer quedant de moment intactes els retaules de l'altar del Sagrat Cor i de la Immaculada que s'han de refer (...) es munta el bastiment en l'altar de sant Francesc d'Assís..."

12 de desembre de 1953:

"Hui queda acabat el quadre superior de l'altar de sant Francesc que representa a la Mare de Déu del Carme intercedint per les ànimes del purgatori..."

29 de desembre de 1953:

"...comencen a daurar l'altar de santa Bàrbara..."

18 de gener de 1954, Any Marià:

"...ahir, procedent de València, va arribar un camió carregat amb la talla que hui han començat a col·locar en els arcs dels altars laterals i marcs per a pintures, dos en cada un dels altars; hui arriba també la talla dels altars del creuer procedent d'Algemesí..."

8 de febrer de 1954:

"Hui és llevat el bastiment de l'altar del Sagrat Cor de Jesús i col·locat en el de la Immaculada Concepció..."

26 de febrer de 1954:

"Hui visiten el senyor Governador de València el Rev. Sr. rector Salvador Peñarrocha i el Sr. alcalde a fi d'aconseguir del govern ajuda econòmica per a la reconstrucció del temple parroquial."

1 de maig de 1954:

"Es col·loca la imatge de la Immaculada Concepció en el seu altar ja decorat, el mateix que les imatges de la Resurrecció i sant Rafel a un costat i a l'altre de l'altar."

29 de maig de 1954:

"...ja està acabat de decorar l'altar de la Immaculada Concepció i el llenç de l'aparició de Lourdes pintat pel senyor José Rovira Marí, fill d'esta vila, també ha quedat acabat l'altar de sant Gaetà."

26 de juny de 1954:

"Hui s'està decorant el nínxol de sant Pere Apòstol..."

3 de juliol de 1954:

"...hui és decorat el púlpit..."

23 de juliol de 1954:

"Hui és col·locada la vidriera central de la façana..."

18 de desembre de 1954:

"...en memòria de l'Any Marià es col·loca hui darrere de la paret de l'església un quadre de rajoles de Manises amb el marc de marbre amb la imatge de la Immaculada Concepció."

20 d'abril de 1955:

"Hui van a València a encarregar la imatge de sant Joan Baptista el Rev. Sr. rector, el Sr. president de la Séquia Pascual López Rovira i alguns Srs. de la junta..."

8 de setembre de 1955:

"...procedents de Meliana arriben a esta (parròquia) els pintors de B. Biot per a decorar l'altar de la Santíssima Mare de Déu dels Dolors."

18 de novembre de 1955:

"Hui acaben els pintors la decoració de la parròquia..."

"En este mes de novembre de 1955 s'ha rebut en esta parròquia enviat des de Roma la "Autèntica relíquia de santa Bàrbara" patrona d'este poble..."

17 de juny de 1956:

"...solemne benedicció del nou sagrari construït de marbres, metalls i pedres precioses..."

15 de març de 1957:

"Hui a la vesprada comencen els obrers els treballs per a la construcció del cor i cancell sobre l'entrada de l'església."

18 d'abril de 1958:

"Hui és col·locat un llenç pintat en la paret lateral de l'esquerra de l'altar del Natzaré (...) és el llenç de l'Ecce homo, obra del llorejat pintor valencià Prudencio Alcón..."

18 de setembre de 1960:

"...han sigut portades de Roma les relíquies de sant Roc, sant Gaetà, sant Antoni Abad i de sant Antoni de Pàdua, que seran traslladades des de València a esta parròquia en quant estiguen construïts els reliquiariis per a les mateixes; de totes estes relíquies només va arribar a la parròquia la de sant Antoni Abad que es guarda en un reliquiari de plata."

LLIBRE II DE MEMÒRIES DE LA PARRÒQUIA DE SANT PERE APÒSTOL (1 de gener de 1961 - 31 de desembre de 1963)

Març de 1962:

"...amb motiu de la Santa Missió es va col·locar a l'entrada del temple parroquial, al costat de l'altar del baptisteri, una creu de fusta com a record..."

12 de maig de 1962:

"...es va acabar la col·locació de la taula de marbre amb adorns de bronze de l'altar de la Immaculada pel marbrista d'esta vila Vicente Díaz..."

1 de juny de 1962:

"Hui s'ha acabat la col·locació de la taula del Sagrat Cor de Jesús on està també la Santíssima Mare de Déu de l'Assumpció, és de marbre i bronze feta pel marbrista d'esta localitat don Vicente Díaz..."

LLIBRE III DE MEMÒRIES DE LA PARRÒQUIA DE SANT PERE APÒSTOL (2 de gener de 1964 - 30 juny 1991)

7 de juliol de 1967:

"Hui és portada a l'església la nova imatge de sant Cristòfol (...) és xicoteta, d'uns 75 cm., (feta) de pasta de fusta i per a la qual se li ha construït un nínxol en el garatge dels germans Pons..."

5 de novembre de 1967:

"Comencen un grup d'obers i pintors a reparar els sòcols, altars i altres detalls de l'església acabant el dia 11..."

9 d'abril de 1974:

"...queda col·locat el frontal de la taula de l'altar de la Mare de Déu dels Dolors construït en marbre..."

Abril de 1975:

"Per a la celebració de les Bodes de Diamant de l'Adoració Nocturna local, comencen este mes els bastiments i obres per a la restauració i neteja de la façana de l'església que duraran fins a esta celebració que és el juliol pròxim..."

24 de maig de 1975:

"Arriba a esta parròquia després de restaurada, la Custòdia processional que ha sigut embellida amb un bany d'or i havent encastat diverses pedres precioses. Tots estos preparatius són per a la pròxima celebració de les Bodes de Diamant..."

7 de juny de 1975:

"...la façana ha estat completament restaurada principalment en els campanars on més patent era el deteriorament, pintats totalment els carreus i adorns de pedra així com els adorns del rosetó i figures dels sants Pere i Pau, degudament netejats i deixant al descobert les pedres, col·locació de quatre fulles en el cim de cada un dels campanars (...) il·luminada la vidriera del rosetó (...) només ha quedat sense arreglar la part del campanar que recau al carrer de l'Abadia i a la cúpula per estimar no haver-hi prou pressupost."

10 d'octubre de 1975:

"...són regalades a esta parròquia dues pintures del pintor local José Rovira el "Torçalo" (...) que representen la fugida a Egipte de la Sagrada Família i la primera missa del rector fill d'esta població senyor Claudio Mas (...) estes pintures van passar a decorar l'ermita de la Mare de Déu dels Desemparats."

12 de març de 1988:

"La imatge de la Mare de Déu dels Desemparats (...) esta imatge és nova, només es va poder salvar la cara, les mans i els innocents que porta en els peus i en els braços."

Des de 1988 fins a l'actualitat s'ha produït un gran buit documental respecte a les activitats i evolució del temple; lamentablement, a partir de l'any 1991, ja no hi ha Llibres de Memòries Parroquials per no haver-hi ningú que exercisca esta tasca.

L'ESCOLA LAICA. BENIFAIÓ 1910-1912

BENIFAIÓ, 1911

El 30 de juliol fa calor a Benifaió. La gent va amb les seues millors mudes no sols perquè és diumenge sinó perquè l'acte s'ho mereix.

L'orador enfila el seu discurs, el personal s'impacienta, especialment els alumnes de l'Escola del Centre Instructiu de Joventut Republicana.

El conferenciant invitat fa l'elogi dels principis de l'escola laica: l'educació integral, el racionalisme i el positivisme científics, el laïcisme, la coeducació de sexes, tot un projecte educatiu que persegueix "formar homes lliures que respecten i estimen la llibertat dels altres".

L'orador recorda com des de 1910 el mapa valencià s'ha omplert d'escoles laiques i anima a la continuïtat i difusió de l'Escola.

Al seu costat, D. Francisco Mari Girona, president de la Junta Directiva, a qui li vénen al cap les presses per muntar la cerimònia. Encara és el 15 de juliol quan la Junta acorda adquirir els diplomes i altres efectes per premiar l'esforç dels alumnes. Va haver de buscar un matí per poder anar a València a comprar-ho tot. Ja estava acostumat a eixes carreres, res comparat com quan hagueren de buscar un mestre per començar, l'anomenaren i al dia següent, 14 de gener, inauguraren l'Escola i el curs escolar.

Junt al president es troba el mestre de l'Escola, D. Gabriel Canals i Fiol, professor titulat de 1ª ensenyança. Recorda com ahir, dissabte, va ser un dia molt fatigat. Al matí, seguint les directrius de la Junta, examinà de final de curs els seus alumnes. A la vesprada els va corregir i preparà l'acta dels nomenats a diploma. Res que no sabera, coneixia prou bé als seus alumnes.

El professor comença a cridar als millors. Els membres de la Junta Directiva i l'invitat d'honor lliuren els premis i feliciten els premiats.

Els menuts aplaudeixen a rabiari, mentre els pares i la gent major amollen unes llàgrimes.

L'ESCOLA LAICA = ESCOLA PÚBLICA

Però com s'arriba a la creació d'esta Escola Laica a Benifaió? Hem de remuntar-nos fins al final del segle XIX quan l'educació és un monopoli de l'Església catòlica.

L'escola religiosa formava els fills –que no a les filles– de les famílies benestants, que després anaven a la universitat. Mentrestant els fills de les famílies modestes prompte han de posar-se a treballar, abandonant l'Escola si és que l'havien arribat a començar.

Francisco Mari Girona

En definitiva, una gran part de la població era analfabeta i fàcil de manipular per les classes dominants.

En este final de segle hòmens destacats de la societat civil, preocupats per millorar la qualitat de vida de les persones i per fer progressar el país, es marquen com a objectiu la millora i generalització de l'educació.

Com a punt de partida saben que han de formular un model educatiu alternatiu a l'educació religiosa imperant. Són perfectament coneixedors que els sistemes democràtics, als quals aspiren, necessiten de ciutadans preparats i conscients a l'hora de votar.

Esta preocupació del liberalisme democràtic i del laïcisme republicà els acosta a un projecte educatiu general, gratuït i modern, la futura escola pública.

A l'Espanya de final del XIX hi ha dues noves corrents educatives dins d'eixes característiques:

> el krausisme, que recolza la democràcia, la qüestió social, el feminisme, l'educació racional, l'ensenyament tècnic, l'abolició de l'esclavitud. Té com a objectiu l'individu.

> l'escola sociològica, que diu que l'educació ha de tindre com objectiu la modificació de l'ordre social, que les classes treballadores s'acostumen a pensar per elles mateixes, i nomenen els individus que les han de representar. Té com a objectiu el canvi social.

Des de 1876 la Institución Libre de Enseñanza –krausista– impulsa una educació laica per a tots. La seua missió educativa és la formació d'un nou tipus d'home basat en nous ideals; la renovació ètica de l'individu per mitjà d'una nova educació integral i activa. Té una gran influència en els darrers anys del segle XIX.

En 1901, quan es crea per primera vegada el Ministeri d'Instrucció Pública, hi ha a tot l'estat 5.014 escoles religioses i 107 escoles laiques. Comença el moviment per una escola laica i racionalista.

Francesc Ferrer crea la primera Escola Moderna a Barcelona. El programa de l'ensenyament racionalista es fonamenta en la raó i en els principis de la ciència actual, i no en la fe; en el desenvolupament de la dignitat i independència personals, i no en el de la pietat i en l'obediència. El seu objectiu final és "formar homes lliures que respecten i estimen la llibertat dels altres".

A partir de 1905 l'Escola Moderna s'estén a altres poblacions catalanes. En contacte amb formacions republicanes, Ferrer contribueix a crear escoles en centres republicans i cases del poble. Sumen ja 47 escoles. En 1906 el creixement d'estes escoles laiques espanta l'Església catòlica i el poder. Ferrer és detingut, processat i finalment alliberat. S'intensifica la repressió contra les escoles racionalistes i laiques a Catalunya. En 1909 la violència desencadenada durant la Setmana Tràgica de Barcelona fa que l'autoritat busque un culpable. Francesc Ferrer és acusat sense proves i afusellat.

El febrer de 1910 una Reial Ordre autoritza la reobertura de les escoles laiques, mentre l'Església catòlica espanyola convoca un míting a Madrid on anima els catòlics a donar batalla contra les escoles laiques.

L'ESCOLA LAICA A VALÈNCIA

A València les escoles laiques i racionalistes tenen una bona acollida per la importància que republicans, socialistes i llibertaris donen a l'educació com a clau per al procés de transformació social. Ja en 1906 es crea a València la primera Escola Moderna, sostinguda per la Societat Primitiva d'Instrucció Laica.

En 1907 es crea l'Agrupació de Professors Racionalistes. Quan desapareix en 1910, una part dels seus membres forma la Joventut Racionalista que dura fins a 1912.

El proselitisme d'estos grups a més dels col·laboradors de Francesc Ferrer, com José Casasola, que vénen a València a difondre el model de l'Escola Moderna, dona els seus fruits a tot el País Valencià, però especialment a València i a les comarques centrals.

Les associacions republicanes, escampades per tots els pobles valencians, junt els elements anarquistes de l'Agrupació Joventut Racionalista, inicien una campanya per a la creació d'escoles laiques.

A València es crea l'Escola Nova de la Unió Obrera del Grau. El Cercle Republicà del Cabanyal, l'Ideal, crea la Societat d'Instrucció Laica Racional El Segle XX.

A Alacant es crea l'Escola Moderna pels republicans federals i el col·legi laic La Pau per lliure pensadors llibertaris.

Es formen escoles laiques i racionalistes a Alcoi, Elda, Villena, Alberic, Pedralba, Catarroja, Carlet, Alzira -l'Escola Laica-, dues a Cullera -la de la Societat Instructiva Escola Moderna, de base agrícola, i la de la Liga de Enseñanza Laica, de base republicana-, Xàtiva, Bunyol, Xest, Vall d'Uixó...

La necessitat de renovació ètica de la societat civil estimula a estes organitzacions. La democràcia, el sufragi universal, necessita de ciutadans preparats i conscients a l'hora de votar. Es vol transformar els súbdits en ciutadans. Es té la consciència que és precis crear escoles d'educació primària a totes les poblacions.

L'any 1912 marca la repressió i el tancament de moltes escoles laiques. Però la seua influència en la població perdura en el temps.

L'ESCOLA LAICA A BENIFAÍO

Tots estos esdeveniments socials, totes estes noves corrents educatives, com afecten al nostre poble ?

Benifaió no deixa passar el moment històric. Els republicans creen el Centre Instructiu de Joventut Republicana amb l'objectiu de constituir una Escola Laica.

Però, com són estos veïns nostres de principis del segle XX, entre els que podem trobar membres de totes les famílies del poble? Són idealistes, estan convençuts que l'educació pot canviar la societat; aspiren a una societat democràtica com la que nosaltres vivim en l'actualitat. Són heroics perquè tenen tota classe d'impediments en contra. Campanyes de desprestigi de l'Església catòlica, problemes legals a l'hora d'obrir una Escola, problemes financers per instituir-la i mantindre-la. Tot atenta contra la seua estabilitat i continuïtat.

A partir d'agost de 1910 el Centre s'organitza. La seua Junta Directiva nomena en desembre la Comissió d'Instrucció amb l'objectiu de constituir una Escola. Han de buscar el capital financer necessari per començar el curs a fi de disposar d'un local degudament equipat i de poder contractar un mestre. Aprofiten l'ocasió que els brinda la legislació, que ara permet crear escoles laiques. El poder públic simplement tolera, tot i que sense aportar cap ajuda o subvenció econòmica.

La Comissió d'Instrucció la formen: Pascual Montrull Navarro, Rogelio Raga Duart, José María Raga Duart, Francisco Martínez Piles, José Duart Gadea i Miguel Borrás Morant. La Comissió contracta un préstec per valor de mil pessetes als senyors Eduardo Esparza Clariana i Bautista Gadea Ibáñez, per un any i amb un interès del 9 % anual.

Aconseguixen tindre tot enllestit per a mitjans de gener de 1911.

Estos prohoms són qui forjaren allò que després s'anomena Escola Pública, és a dir, aconfessional, gratuïta, per als dos sexes... la pròpia de les societats lliures i democràtiques. Eixa Escola de què ara fruïx una part important de la població des dels tres anys de vida.

Caldria conèixer millor eixa etapa tan positiva de la història de Benifaió. Comencem per recordar per a la memòria el nom d'estos il·lustres prohoms, que tant d'entusiasme i treball aportaren en moments tan difícils de la nostra història local.

JUNTA DIRECTIVA 1910-1911

President	Francisco Marí Girona
Vicepresident	Francisco Martínez Doria
Tresorer	Rogelio Raga Duart
Comptador	Pascual Montrull Navarro
Secretari	Ezequiel Martínez Ludeña
Vicesecretari	Miguel Borrás Morant
Oficial de secretaria	Ramón Duart Vaquer
Vocals	Francisco Martínez Piles
	José M ^a Raga Duart
	José Duart Gadea
	Daniel García Orduño
	José Martínez Colomer

JUNTA DIRECTIVA 1912

President	Carmelo Estellés Devesa
Vicepresident	Melchor Piles Campos
Secretari	Ramón Duart Vaquer
Vicesecretari	Francisco Ausina Beltrán
Tresorer	José Gadea Duart
Comptador	Pascual Montrull Navarro
Bibliotecari	José Raga Duart
Vocals	José Duart Gadea
	Francisco Martínez Piles
	José Vaquer Vilar
	Eduardo Esparza Clariana

JUNTA DIRECTIVA 1912*(renovació de mitja junta)***Vicepresident** Francisco Marí Girona**Vicesecretari** Andrés Beltrán Ruiz**Comptador** Juan Bautista Blat Bosch**Bibliotecari** José Esparza Urios**Vocals** Vicente Lozano Marí

Francisco Marí Duart

Socis del Centre Instructiu de Joventut Republicana 1910-12

José Beltrán Sellés	Vicente García Visval
Antonio Beltrán Sellés	José Francés Cerveró
Jesús Sánchez Soler	Francisco Martínez Bosch
Antonio Regal Muñoz	Miguel Cano Sanz
Vicente Mas Chisvert	Enrique Rovira Cardete
Francisco Estellés Devesa	José García García
Vicente Trontona Donaclocha	Bautista Garrigues Chust
Vicente García Pizarro	Vicente Díez Peris
José Martínez Chiral	Vicente Gil Soler
Demetrio Machi Raga	José Gonzalbo Chordi
José Bosch Rovira	Antonio Beltrán Sellés
José Beltrán Sellés	Felipe Roca Martínez
Eduardo Martínez Mollor	Bautista Martí Ferrer
Francisco Martínez Duart	Vicente Duart Vaquer
Gregorio Mínguez Valle	Bernardino Visval Martínez
Vicente Ochera Gírvés	Alfredo Piles Rostoll
Tomás Mínguez Valle	Carmelo Gómez Gas
Vicente Cassany Pascual	Enrique Forner
Vicente Satorres Domingo	Andrés Beltrán Ruiz

TIPOLOGIA DELS ESPAIS VERDS DE BENIFAÍO

Des de fa algun temps sentia una gran curiositat per saber quin tipus d'espais verds tenim al poble, per la qual cosa vaig començar a recollir informació a l'ajuntament i a fer visites als parcs amb l'objectiu de poder observar les seues característiques i així procedir a la seua descripció i posterior classificació. També m'han impulsat a fer aquest estudi el fet que prompte o tard tots hem anat o estem anant a disfrutar de les possibilitats que aquests llocs ofereixen i també els pocs estudis que es poden trobar a l'arxiu del poble. Així, una vegada recollida la informació, el primer que calia fer era descriure-la i classificar-la.

Els espais verds considerats en el poble de Benifaió segons les normes subsidiàries del planejament municipal són:

- Sistema d'espais lliures. Zona verda en G.V. Reis Catòlics.
- Sistema d'espais lliures. Zona verda, junt a l'estació del ferrocarril.
- Sistema d'espais lliures. Zona verda. Zona Torre Mussa.
- Sistema d'espais lliures. Zona verda. Zona Pla de les Clotxes.
- Sistema d'espais lliures. Zona verda. Antic safareig municipal.
- Zona verda. c/ sant Carles.
- Zona verda. Massís circular central Pça. Blasco Ibáñez.
- Zona verda . Pça. Blasco Ibáñez, al costat de la planta potabilitzadora.

La constitució d'aquests espais verds en allò que hom coneix com a parcs públics, abraçaria, segons dades de l'arxiu municipal, unes 3 dècades: el primer possiblement fóra l'ubicat a la plaça de l' Estació el 1954 , seguit probablement pel situat al final del carrer sant Carles el 1958 . Després passaren uns 12 anys fins que a final de l'any 1970 es va fer el projecte d'un "parque infantil", construït l'any 1971 i conegut com a parc de Valmontone. Passats uns 10 anys es va construir el massís central de la plaça Blasco Ibáñez (1980-81) i uns pocs anys després es plantaren els arbres de la planta potabilitzadora. L' últim espai verd en convertir-se en parc és el safareig municipal que fou condicionat com a tal el 1986. Com es pot comprovar queden dues zones catalogades com a zona verda, però que en l' actualitat no estan constituïdes com a parc o zona recreativa per a ús públic, pel que sols faré referència a elles per trobar-se en projecte de construcció i sols el situat al Pla de les Clotxes està portant-se a terme (segons les 1 Jornades Medi Ambientals).

PARC DE LA PLAÇA DE L'ESTACIÓ

El parc té una superfície de 2.360 m² (segons el gabinet tècnic municipal) i presenta una amplada de més de 4 metres. Està ubicat en zona urbana i presenta una topografia llisa. Les funcions que pot realitzar el parc són: corrector del microclima (ja que sempre que tinga ombra la temperatura diferirà de la de l'exterior), efecte anticontaminació per les espècies plantades i un escàs paper com a pantalla antisoroll tot i que si no estiguera seria probablement pitjor. En ell es pot disfrutar de l'estada i del descans. El poden utilitzar persones de totes les edats, inclús els discapacitats que hi accedeixen fàcilment en haver-hi dues rampes amples, encara que la de l'entrada des de l'estació presenta una rampa estreta. S'observa en l' interior del mateix una distribució d'un caràcter marcadament vegetal on podem destacar arbres com el *Pinus halepensis* "Pi Blanc" de gran edat botànica, *Cedrus deodora* "Cedre", *Casuarina equisetifolia* "Pi de París", *Morus alba* "Morera Blanca" i *Cupressus sempervirens* "Xiprer" i arbustos com el *Nerium oleander* "Baladre", entre d'altres espècies. En quant als elements

d'acompanyament no vegetal tenim al seu interior uns bancs i uns camins. També cal recordar que té una estació de servei (l'estació de Renfe). El manteniment del parc és freqüent.

Amb aquestes dades i basant-se en el llibre "Normas para la clasificación de los espacios verdes" (Ballester-Olmos) pense que el parc de la plaça de l'Estació és del tipus 12 "plaça enjardinada".

PARC DEL CARRER SANT CARLES

Presenta una superfície de 1.328 m² (segons el gabinet tècnic municipal) i una amplària de més de 4 metres. Està ubicat en zona urbana i la topografia que presenta és llisa. Les funcions que pot realitzar són: funció anticontaminació (cal recordar que enfront està el polígon Jaume I) tot i que aquest efecte és mínim pel poc tros que ocupa i les espècies que presenta. Pot ser freqüentat per persones de totes les edats, amb una accessibilitat des de qualsevol punt, encara que per a minusvàlids no és gens accessible ja que tenim una vorera rodejant el parc. Presenta una vegetació bastant pobra en quant a espècies ja que la majoria són *Pinus halepensis* "Pi Blanc" amb gran valor ornamental, però poc indicats per a l'efecte anticontaminació ja que les espècies indicades són les de fulla ampla i encara que hi ha algunes espècies com la *Catalpa bignonioides* "Catalpa" i *Ulmus minor* "Om" no hi ha en nombre suficient com per a poder amb la pol·lució que puga vindre del polígon. Els elements no vegetals també són pobres ja que tan sols té tres bancs per a seure pel que l'estada possiblement estiga condicionada a que no estiguen ocupats i sobretot no existeix cap protecció antisoroll de la via fèrria que està apegada pel que no podem disfrutar de l'estada i del descans. Pense que el manteniment que en ell puga haver és poc freqüent.

Segons aquestes característiques crec que pot estar enclavat en el tipus 11, "espais enjardinats" i dins d'aquest en el tipus B "espais residuals on predomina l'esplanada". Com a observació, quan em refereix a esplanada vull dir que a l'interior no té gens d'arquitectura ni elements per a l'entreteniment.

PARC DE VALMONTONE

El parc té una superfície de 2.389 m² (segons el gabinet tècnic municipal) amb una amplària de més de 4 metres. Està ubicat dins de la zona urbana, sent un espai que per la nit està tancat (sols cal recordar l'horari: de 9 del matí a 10 de la nit) i presenta una topografia llisa. Les funcions que pot presentar el parc són: corrector del microclima, potser el millor on es pot comprovar aquesta dada ja que probablement és el que més superfície d'ombra presenta i amb ella un efecte anticontaminació ja que la majoria d'espècies són de fullatge rugós. Els usuaris són persones de totes les edats, amb una zona especial per a xiquets i amb accessibilitat per a discapacitats. També pot ser útil per a malats de l'ambulatori, encara que no hi ha accés directe. La distribució que presenta aquest parc és d'un caràcter marcadament vegetal ja que en ell podem trobar exemplars magnífics de *Populus alba* "l'Àlber" i també d'altres espècies com: *Schinus molle* "Pebrer Bord", *Platanus orientalis* "Plàton Oriental", *Yucca elephantipes* "luca", *Cladastris luter*, etc. En ell es pot disfrutar d'una bona estada i descans encara que la carretera de GV Reis Catòlics pot pertorbar el descans tot i que recentment s'ha adoptat una solució com és la de plantar *cupressus* que poden amortir el soroll que actualment hi ha, tot i que per a

disfrutar d'açò passaran uns dos anys com a mínim. Els elements d'acompanyament no vegetal són: fonts per a beure, bancs, camins, zona de jocs infantil i zona de jocs per a ancians (una gran majoria d'usuaris) com són els camps de petanca; inclús cal recordar que al seu voltant està la llar del jubilat i dins d'ell també està una associació de veïns. El manteniment que presenta el parc és freqüent.

la descripció pense que correspon al tipus II, "espais enjardinats" i dins d'aquest al tipus A "xicotets recintes amb tanca accessibles al públic".

PARC DE LA PLAÇA V. BLASCO IBAÑEZ

Presenta una superfície de 1.816 m² (segons el gabinet tècnic municipal) i una amplària de més de 4 metres. La ubicació és zona urbana rodejat de calçada i en el centre de la via. Presenta una

configuració tancada (com el parc de Valmontone) i el mateix horari d'ús que aquest. La topografia és llisa. Les funcions que podem trobar en ell, apart de la distribució de sentits són: corrector de microclima i efecte anticontaminació. En ell podem disfrutar de l'estada i del descans i és possiblement el millor del poble ja que el trànsit rodat no és tan voluminós com el de Valmontone i no té el soroll dels trens que ens ofereix el de la plaça de l'Estació. Pot albergar usuaris de totes les edats, tenint una zona especial per a xiquets i unes rampes

d'accés per a minusvàlids. Presenta una distribució d'un caràcter marcadament vegetal on podem trobar espècies com: *Washingtonia filifera*, *Phoenix dactylifera* "Palmera de Dàtils", *Casuarina equisetifolia* "Pi de París", *Cupressus sempervirens* "Xiprer", *Cercis siliquastrum* "Arbre de l'Amor", etc. Els elements d'acompanyament no vegetal són: una font per a beure, bancs, camins (en forma de creu) i una zona de jocs infantils. També podem veure una prada o tapasols gespa, encara que actualment està bastant deteriorada existint en les voreres i en el quadrant que dona cap al carrer Quevedo. El manteniment és freqüent.

Segons les dades recollides pense que pertany al tipus 12, "plaça enjardinada".

Cal recordar que queda una zona junt a la planta potabilitzadora de 760 m² que presenta una total similitud amb el parc del carrer sant Carles (recordem: "espais residuals on predomina l'esplanada").

PARC DE LA FONT DE LA CARRASCA

Presenta una superfície d'uns 2.318 m² (segons el gabinet tècnic municipal) i una amplada de més de 4 metres. La ubicació és en zona urbana i amb l'acompanyament d'una font (monument). Cal recordar que també presenta el mateix horari anterior quedant impracticable quan es tanquen les portes en estar dins d'un bloc de vivendes. La seua topografia és lleugera ja que tenim desnivells constants des de qualsevol punt d'entrada fins a l'interior del safareig. Les funcions que podria realitzar aquest parc són: corrector del microclima, amb una mica d'efecte anticontaminació i un paper sobretot

històric ja que recorda que temps arrere era un lloc freqüentadíssim per les dones que llavaven la roba. Podria ser utilitzat per persones de totes les edats, però no hi ha cap tipus de seient; sols les voreres que marquen una baixada topogràfica amb el perill que pot representar això. Es pot vore a colp d'ull que no és un parc molt ideal per als xiquets perquè quasi no tenen espais on poder disfrutar ni per als minusvàlids ja que les rampes d'accés són estretes i empinades entrant des del carrer Portelles ja que des del

carrer Vela és impossible accedir amb cadira de rodes, per exemple. Per tot açò pense que té una accessibilitat passiva, es pot disfrutar d'ell passant i contemplant la història que té, sobretot per qui va viure el seu esplendor i per als que podem imaginar-s'ho després d'escoltar als nostres majors anècdotes ocorregudes en ell. Presenta una distribució amb un predomini del sol pavimentat. El tipus de vegetació que podem trobar són espècies com la *Melia acedarach* "Mèlia", *Abies pinsapo* "Pinsap", *Quercus sp.* "l'Alzina", *Catalpa bignonioides* "Catalpa", etc. Com a element d'acompanyament no vegetal, recorde que existeixen unes instal·lacions d'aigua ornamental on podem observar una "sequieta" per on corria aigua i anava a parar dins de la bassa i també que dins de la bassa hi ha una espècie de rocalla d'on brollava l'aigua que des de fa algun temps no funciona perquè l'aigua que entra és potable i per això sols s'ompli una vegada a l'any, per a la festivitat del "pato"). També hi ha una espècie de prada o tapasol; es pot dir que actualment dos trams tenen aquestes herbàcies i de recent creació hi ha un massís amb diversos rosers, un arbust com *Hibiscus rosa-sinensis* "Rosa de Xina", etc. El manteniment és freqüent.

Aquest espai presenta una dificultat a l'hora de classificar-lo, perquè es pot considerar dins de dos tipus com són: el tipus 13 "espais entre blocs de vivendes" o el tipus 16 "Jardins històrics i annexes a monuments". Pel que a la meua opinió respecta jo em decante pel tipus 16, simplement pel record de molts que pogueren estar allí i disfrutar-lo en funcionament i que espere que llegint açò els faça recordar allò i ho conten als fills i nés.

PROPOSTES

Sense ànim d'ofendre a ningú i tan sols pensant en el que jo opine com a usuari dels parcs voldria fer unes propostes sobretot en el que es referix al parc del carrer sant Carles, perquè és clarament el més desfavorit respecte de la resta de parcs. Una possible solució seria aportar més bancs i sobretot fer una pantalla antisoroll al llarg de la via fèrria i aprofitar el gran espai entre els arbres per posar jocs, tant infantils com de condicionar una zona per a petanca, cosa també possible al costat de la planta potabilitzadora, quedant tres de quatre parts del poble on poder practicar aquest esport. També en el de la planta potabilitzadora i per la gran quantitat de gent que va a córrer o passejar per la "Mocarra", podrien posar-se uns aparells de gimnàstica (paral·leles, espatleres, etc). En el parc de Valmontone pense que la prioritat més important és la de desviar el trànsit que passa per la G.V Reis Catòlics.

Per altra banda animar el consistori municipal a crear més zones verdes, sobretot ara que està pròxima una ampliació del poble, creant parcs com el que fa temps i sempre s'ha dit, el de darrere de l'edifici Berna i d'altre com podria ser el de la Torre de Mussa. També estudiar carrers on es puga posar arbratge com està actualment a laAVINGUDA Caixa d'Estalvis.

Animar a l'ajuntament per tal que aclarisca la superfície de zona verda ja que des de dins del mateix han sorgit distintes propostes en quant a m² d'una mateixa zona verda. Cal recordar també que la O.M.S. (Organització Mundial de la Salut) recomana com a mínim 10 m² per habitant i com queda reflectit a les normes subsidiàries tan sols en tenim la meitat, 5 m² que és la reserva mínima.

LA CALLE DE VELA (O DE LA PLAÇA DE BOUS)

Durante mucho tiempo anduve confuso y a un tiempo hostigando por este curioso toponímico. ¿Por qué a esta simpática y tranquila calle de Benifaió se le denominó de Vela? Esta palabra evoca la idea de un cilindro de cera atravesado por una mecha, que se destinaba al alumbrado de las casas en otro tiempo. O el lienzo unido a las vergas de un navío que lo hacen bogar por medio del viento, que tanto influyó en las batallas navales y en el descubrimiento y conquista de otros mundos y tierras. Pero es evidente que estos objetos no encajan con el concepto de calle.

La historia es un tanto curiosa. Hace mucho tiempo el parámetro derecho de esta calle, entrando por la calle de San Roque, eran campos de cultivo y de algarrobos, que se extendían hasta la marjal y la Albufera. Sobre ellos se construyó en primer término la plaza de toros y, a continuación, y hasta una acequia que se denominaba del Parauiero, el Sr. Marco Vela Benacer- un valiente empresario procedente de la isla de Malta, que implantó la familia de los Vela en este pueblo- edificó, con dinero propio, una ristra de veinticuatro casitas bajas de las que podríamos llamar Casas Baratas. Y no resultaría torpe la denominación porque tan baratas resultaron, que algunos compradores no se las pagaron al Sr. Vela por falta de medios económicos y, otros, se las pagaron con estiércol. Si, he dicho bien, con estiércol. En aquel entonces que apenas si se empleaban los abonos químicos, por muy caros, los campos se abonaban fundamentalmente con estiércol animal muy abundante en los establos y corrales. Y es así, con cargas de estiércol, como se cobró el Sr. Vela el importe de alguna de estas casitas, lo que, sin duda, resultó ser el más sucio y maloliente negocio de todos los celebrados en la historia de Benifaió.

El Ayuntamiento del pueblo en agradecimiento por el esfuerzo económico y la actitud altruista del Sr. Vela denominó esta calle con su primer apellido.

Estas casitas eran un encanto, aunque, claro está, con algunas deficiencias higiénicas en consonancia con la época. En su parte izquierda, según se entra, tenían, correlativamente: el dormitorio conyugal, la *cuineta* con su chimenea o *llar*, que servía también de comedor, otra habitación más pequeña para los chicos ya dentro del terreno del corral y, finalmente, l'*excusat* o retrete: una simple balsa de tabiquería tapada por una madera en la que se le practicaba un agujero standard bastante pequeño, circunstancia esta que planteaba serias dificultades de enfoque a determinados usuarios. No había agua corriente, ni alcantarillado, ni duchas y no digamos bañeras, por lo que excuso decir lo castigadas que tendrían las narices sus humildes y sufridos ocupantes. La parte superior de este tinglado lo ocupaba el *trespol*, trastero o pequeño granero al que se ascendía por una escalera portátil. La parte derecha de la casa la constituía l'*entraeta*, de tierra apisonada, que las mujeres barrián todos los días y, desde luego, regaban haciendo dibujos artísticos con un bote de tomate lleno de agua, agujereado por el

fondo. Y en la parte derecha de la casa, más estrecha, se alineaban el rebost o armario, en cuya parte superior se guardaban los platos, los pucheros y los vasos: el pan en dos cajones centrales y la *marraixa* de vino. A continuación la canterera con dos cántaros y el botijo, que llenaban de agua de la Font Nova o en otras fuentes y *ullals* entonces muy abundantes. O la compraban al tío Pelet que la traía desde el Almaguer en un carro-cuba y la vendía por todo el pueblo a golpes de campana y a voces: ¡*Chiquetes, aigua del Almaguer!*. Seguía la puerta del corral, el pozo y el guisaor. La carnera (primer frigorífico), una caja ovalada donde se guardaba la carne, que tenía las paredes laterales de tela metálica para que se ventilara y no fuera pasto de las moscas, se colgaba del techo en la parte más fresca y ventilada de la casa. En el fondo del corral se construía un pequeño cobertizo que albergaba la pocilga, el gallinero, la *conillera* y las cabras. En el suelo del corral se esparcía un lecho de paja sobre el que se arrojaban los sobrantes y desperdicios de las comidas. Era el comedor de invitados donde las gallinas, patos, ocas, ratas y moscas celebraban sus succulentos ágapes en impresionante hermandad. El techo de la casa era de *tachell*, esto es, de cañas entretejidas sobre las que se colocaban las tejas.

Casi todas las casitas fueron poco a poco derribadas y vueltas a construir en plan moderno. Pero aún se pueden ver algunas de ellas aunque, claro está, modificadas, en los números de policía seis, nueve y treinta y seis de esta calle y nueve al diecisiete de la calle Machí.

En mi primera infancia vivíamos en la calle de Vela las familias Buades, Choví, Baló, la Mara, Rafelet, el Parauiero, els Macanos, Capoll, Menta, el Cholo, Arturo Peris, el Esquilador, el Ratat, Dolores la Pachola, els Maros, el Papa, la tía Cagarruta, les retores, Montrull, el Vilo, els Peixos, Pañeret, Porsia, Galán, Regal, Enríque la Font, y alguna más que no recuerdo por lo que les pido me disculpen.

En la segunda de estas casitas, ocupada en la actualidad por la boca de la calle de San Joaquín y adosada a la plaza de toros, vivía mi abuela Rosa Seguer Balaguer (1870-1945) y casi al final de la calle, en el segundo tramo del parámetro opuesto y en una casita idéntica a las construidas por el señor Vela, que estaba ubicada en el actual nº 27, nacimos mi hermana Elvira y yo y allí vivíamos con nuestros padres. La última casa, por esta parte, era la ocupada por el Sevillano, casado con la Colasa y en la actualidad la ocupa Salvador Bonifacio (nº33). El otro paramento, el construido por el Sr. Vela, terminaba en la casa donde vivía el tío Enrique la Font, que quedaba a la altura de la actual ferretería de Sanz (nº48. acc), venía a continuación una acequia que discurría atravesando la calle y, finalmente, el campo del tío Parauiero, de considerable extensión, en el que este señor cultivaba toda clase de hortalizas para su consumo particular. Había también unos árboles que, como veremos, le daban al conjunto un singular atractivo; por lo menos para mí, que hacía pocos años abría los ojos al imponente y maravilloso mundo de la Naturaleza.

La vida en la calle de Vela era muy agradable. Es cierto que los inviernos eran ventosos, lluviosos y fríos. Su orientación NE-SO propiciaba la entrada de viento polar que nos atería, sobretudo a los peques. El viento de poniente, por otra parte, nos cegaba con sus remolinos de polvo y papeles; soplaban huracanado durante meses produciendo ahogados gemidos en el tendido eléctrico y molestos repiqueteos en las ventanas y puertas. La lluvia originaba violentas torrenceras que descarnaban el suelo y arrastraban piedras y tierra produciendo enormes baches que, luego, había que rellenar con piedra de "machaca" acarreada desde les *pedreres* (canteras) del Almaguer por una carretera infernal. Después, se apisonaba con el "rulo", un cilindro de piedra atravesado por un eje de hierro, que era arrastrado por una o dos caballerías en inacabable vaivén.

Pero, pasado el invierno, la escena cambiaba por completo. Las casitas del Sr. Vela, situadas como hemos dicho al nordeste, y con muy poca altura, eran fácil pasaporte para el sol que, apenas amanecía, entraba descaradamente con fuerza y, rebotando en la blancura azulada de las paredes intensamente enjalbegadas, llenaba la calle de alegría y de una luz nacarada que contrastaba con el intensísimo cielo azul. En primavera, el viento suave de levante, sin obstáculos, nos traía el perfume embriagador del azahar que nos brindaban los huertos de naranjos y, en verano, cuando las casas ardían como hornos, nos servía un reconfortante refresco preparado por un simpático y servicial camarero: nuestro mar mediterráneo.

Pero veamos lo que un fino observador podría advertir en la calle de Vela un día cualquiera de verano.

Primeramente eran los gallos los que, al amanecer, desbarataban el largo silencio de la noche tocando diana y, seguidamente, el resto de los animales domésticos, a coro, cantaba un discordante aléluya de bienvenida al nuevo día, que se repetía como un eco de corral en corral. Luego, aumentaba el bullicio el traqueteo de los carros que, en largas hileras, pasaban cargados de los más variados objetos. Hoces, arados, azadas; el sarió repleto de alfalfa, algarrobas y zanahorias para el alimento de los caballos, juntamente con el cubo de metal para darles de beber, el saquito de la comida del carretero colgado del varal y, en la aguadera, el original botijo de cara plana con la boca superior tapada con un zuro de mazorca y, el pitorro, con un tronquito de madera atado a una de las dos asas del botijo para que no se perdiera. Detrás el perro reacío tirando de la cadena que le sujetaba al carro, cabreado por haberle despertado en una hora tan intempestiva.

No tardaban en aparecer los ganados envueltos en gruesas nubes de polvo, armando, con el repiqueteo sordo de sus pezuñas, un susurro parecido al caer de las gotas de un chaparrón de verano. Delante, el pastor provisto de cayado, sombrero y, colgado al hombro, el zurrón conteniendo su pitanza, la bota de vino, la petaca de tabaco picado, el librito de papel de fumar Bambú y el encendedor de rodeta, cuya mecha amarillenta, colgaba oscilante como una desmayada anguila de acequia. Seguían los cuernudos machos cabrios haciendo sonar sus esquilas y, detrás, las ovejas enfundadas en sus tupidos abrigos de pura lana virgen tachonados de broches: *llepases* y abrojos recogidos entre los cardos y en los hirientes zarzales. A su lado corrían las ovejitas recién nacidas de piernas temblorosas y trote vacilante, balando, buscando desesperadamente las ubres balanceantes de su madre, que se perdían con el agitado vaivén de sus flacas patas traseras. Y, finalmente, los mastines, con la lengua fuera, reuniendo a las ovejas con sus ladridos y propinando serias mordeduras en las patas de las que quedaban rezagadas.

Luego la alegría y el jolgorio de las jóvenes rientes que iban camino de su trabajo a la cestería de los hermanos Beltrán, a casa de las modistas que cosían *pa atri*; y, en invierno, a los almacenes de confección de naranja como empapeladoras, pues, en aquel tiempo, las naranjas se envolvían a mano en papel marcado con la patente del exportador, se arreglaban en pesadas cajas de madera, se transportaban en carros hasta el Grao de Valencia y se embarcaban en dirección a los puertos de Londres, Manchester o Liverpool.

Y, a través de este barullo impresionante, se oía una voz: "El churrero, el sucre debaes". Era Vicente Vidal quien, hiciera frío o calor, venía de buena mañana calle de Vela abajo con su enorme cesta plana bajo el brazo repleta de churros calentitos, retorcidos con sarmientos que, los peques, todavía en la cama, comíamos con fruición pringándonos de aceite y azúcar los labios, la nariz y las manos, los cuales, sin ningún recato, nos limpiábamos en las sábanas con el consiguiente disgusto de nuestras progenitoras.

Tras este apabullante y ruidos trajín, se imponía de nuevo la paz, el silencio denso de la calle, que cala sobre ella como una losa impresionante.

A medida que la mañana avanzaba, la calle se iba poblando, ocasionalmente, de los más variados y típicos visitantes.

El tío Micalet el *llumener* venía con una pesada escalera al hombro, larga como el cuello de una jirafa, fijando la mirada en tendido eléctrico a fin de detectar la avería que había provocado la tormenta de la noche anterior.

Los médicos don Juan, don Matías y don Mariano iban presurosos visitar a domicilio a sus clientes enfermos. Como no había ambulatorios ni seguridad social, cada familia contrataba a su médico particular mediante el pago de una cantidad mensual o trimestral llamada iguala.

Cualo, el *cairer*, pasaba recogiendo de casa en casa las sillas estropeadas, que colgaba, en impresionante fardo, de las patas de otra silla invertida, y las llevaba de esta guisa para arreglarlas en casa.

Ricardo, el *pouero*, cruzaba la calle llevando un enredo de cuerdas, poleas y azadas para abrir un nuevo pozo o desatorar els *advertens* de los pozos cegados por el impertinente cieno.

Por una ventana se oía cantar a una vecina un fragmento de la Dolorosa: "Ya verás cuando me ponga los pendientes y el collar..." y otra vecina, no muy amante de la zarzuela y mucho menos de la cantante, le replicaba a su vez mientras barria la acera de enfrente: Más valiera que, en vez de collar, te colgaras del cuello un cencerro y te fueras a berrear por los campos, iso chillona! Pero la cantante, que si quieres arroz, Catalina, chillaba aún más para enrabiatar a la barrendera.

Luego Amadeo Montrull, el cartero, pasaba con su pesada cartera de cuero, a paso largo, arreglándose las cartas por orden de los números de policía, a fin de no tener que retroceder por error con el consiguiente cansancio y pérdida de tiempo.

La tía Roseta, viuda de Bernardo, que al enviudar se había hecho representante de la marca Singer, salía de casa dispuesta a acabar en un par de horas su "stock" de máquinas de coser que ella, con su habilidad y simpatía, vendía fácilmente por todo el pueblo.

Por la acera de sombra, a paso lento, un mendigo viejo y andrajoso iba pidiendo limosna de puerta en puerta, las que abría, con la llave que las mujeres dejaban puesta en la cerradura de la calle durante todo el día, sin el más remoto temor, de que, aún estando ausentes, entraran en su case y les robasen.

El calor aumentaba. Las libélulas o *chicharres* planeaban en filas interminables calle abajo con sus ojazos de mirada fija y su cola roja estirada, sin a penas mover sus alas transparentes como de gasa. En un charco de la calle, las avispas revoloteaban zumbando enloquecidas, recogiendo barro par sus avisperos y, a la sombra del umbral de una casa, un perro flaco y sucio luchaba desesperadamente con una nube de moscas que se posaban con insistencia sobre su humectante hocico y sus lacrimosos ojos impidiéndole dormir.

Luego aparecía por una esquina el menescal o veterinario con los ojos enrojecidos de cólera, desesperado, avanzando con largas zancadas, dispuesto a resucitar con su arte una burra moribunda o, a rematarla sin piedad, si su dueño no le pagaba en el acto los honorarios atrasados.

En el cruce de las calles de Vela y Espartero veíamos a un orensano vestido con una blusa gris que le llegaba hasta las rodillas. Se trataba del esmolaor o afilador que, con un agudo y estridente silbato, hacía notar su presencia improvisando originales y complicadas escalas ascendentes y descendente. Después, posaba su destartelado carromato sobre sus cuatro patas dejando en el aire la única rueda de que constaba, la cual le servía, mediante una correa de transmisión y un pedal, para hacer rodar la muela que, al contacto con las tijeras o cuchillos, soltaba un imponente chorro de chispas como una hoguera azotada por un potente vendaval.

En el número 19 de la calle, el tío Parauiero luchaba con las enmarañadas varillas de un paraguas, en tanto canturreaba por lo bajo.

Una vecina regordeta y de cara colorada marchaba con la *post del pa* bajo el brazo camino del

fornet de Juan Villanueva; otra, a comprar vino a casa de la tía "Curreta"; una más, sardinas, a la botigueta del tío Visantet de Silleta y, otras dos, huían del sol con la mano en la frente para refugiarse en la sombra, enredadas en un inacabable barret.

En el momento menos pensado, envuelto en una nube de humo y lacrimando, venía el *llanterner* u hojalatero con el soldador inmerso en las brasas del rudimentario hornillo al que agitaba braceando para que no se apagara, dando su grito de oferta: *¡El llanterneeri, s'opañen cosos y llibreeells!*. Era tanta la penuria que nos envolvía que los barreños, jarros y demás objetos rotos, de alfarería, por no poderlos comprar nuevos, se arreglaban reuniendo los pedazos como en un "puzzle", cosiéndolos mediante grapas, y restañando con una pasta las juntas y los agujeritos causados por el taladro, que era movido a mano con rudos y violentos vaivenes verticales.

Y finalmente, els *calsiners* o vendedores de cal, que venían de Carlet empolvados hasta las cejas y con los ojos enrojecidos por la picazón de la cal. Y los traperos, que cambiaban platos, tazones y escurrideras de alfarería barata, por sacos y trapos viejos.

Al dar las doce del día el reloj de la iglesia, los más devotos rezaban el ángelus con la cabeza descubierta y, la calle, cansada de tanto ajetreo, despedía cortésmente a los numerosos visitantes.

Al final de la calle, la huerta descansaba silenciosa y tranquila y, en el horizonte, Almussafes se mostraba temblorosa y palpitante, como entre llamas, a través de la agobiante calima.

Los labradores comían en el campo bajo un árbol o entre las ruedas del carro, echándole grandes migas al perro, que las cogía en el aire; y, las mujeres y los trabajadores urbanos, en casa, repartiendo coscorriones entre la prole voraz e impaciente.

Después de comer, el que podía, hacía dos horettes de siesta y, pasado este tiempo, la calle se desperezaba con un profundo y prolongado bostezo. Las mujeres se sentaban a la puerta de casa por parejas, charlando de truncados amorsos al tiempo que se peinaban una a otras. O se pasaban el *escarpidor*, peine de apretadas púas, muy a propósito para cazar a los fastidiosos "invertebrados", muy abundantes entonces en aquellas untosas cabelleras alargadas. Otras, pasaban la tarde *apedasant*, remendando las rodilleras de los pantalones o zurciendo les creilles de las medias y calcetines, valiéndose de un huevo de madera. Las jóvenes hacían sonar el clic-clic de los bolillos; se bordaban el dote o se pasaban la tarde leyendo la Rimas de Bécquer o las novelas de amor de Rafael Pérez y Pérez, con los ojos en blanco.

Por detrás de la plaza de toros, un carro conducido por el tío Chiralet volvía del campo antes de acabar la jornada, con el caballo cojeando, el cual, llevaba un casco envuelto con un trozo de saco, camino de la herrería de Juan Jordá, por haber perdido la herradura al hundir torpemente las patas en un peligroso lodazal.

Al final de la calle, cuatro viejos verdes y achacosos de cara rayada por las arrugas, sentados en corro y fumando sin cesar, contaban entre risotas sus aventuras amorosas corridas en la "mili" con las moras de Marruecos. ¡Qué tiempos aquellos!

La tarde transcurría callada y apacible. El viento empezaba a refrescar. Solamente se oía el canto lejano de los labradores apagado por la lejanía, el traqueteo sordo de las máquinas de coser, el mugido desmayado de alguna vaca aburrida y el maullido suplicante de los gatos hambrientos.

A media tarde desfilaban Climent, el vendedor de *cacau* y *tramusos*; el tío Pito, el horchatero, y los vendedores de *arrop* i *tallaetes*, unos señores que venían de la "churrería" en unas mulas enormes, poderosas, perfectamente enjaezadas.

Algunas vecinas creían que el colesterol era un inocente hervido preparado con col, sin mas inconvenientes gástricos, que las incontenidas y estruendosas flatulencias; por eso se atiborraban de los deliciosos productos que les vendían los mencionados señores, sin el más mínimo temor al citado hervido, ni a que, sus preciosos "michelines", se despanzurraran como una morcilla puesta al fuego.

El ajetreo aumentaba. Ahora le tocaba el turno a un visitante muy típico. Doblando una esquina de la calle Machí se presentaba el organillero con el pesado organillo; una especie de pianola arrastrada por un famélico jamelgo. Plantado en medio de la calle, el organillero lo hacía sonar dando vueltas a un manubrio con una mano y, en la otra, se colocaba ante la boca un gran embudo de hojalata a modo de altavoz, por donde cantaba as canciones de moda. Tenía mucho éxito radio y no digamos televisión que aún no se había inventado.

Una bicicleta recorría la calle ahuyentando a los perros vagabundos con el escandaloso ding-dong de su timbre y, calle de Vela arriba, corría un perro desbocado arrastrando una hilera de botes atada a su cola, armando barullo fenomenal. ¡Esos chiquillos!

Después de merendar y hacer los deberes de la escuela, unas niñas se entretenían abrazadas a sus muñecas o jugando a la tella, saltando a la pata coja con la mirada fija en el suelo, a fin de no pisar las rayas de los cuadros que, previamente habían pintado sobre la acera con un pedazo de tiza o de carbón. Y cuatro peques jugaban a fútbol con una pelota de trapo. Habían propinado sin querer un pelotazo a una vieja gruñona que pasaba por allí, por lo que, ésta, protestaba ardientemente blandiendo el bastón en el que se apoyaba y gritando. *Chiquets, a chuar a les eres!*

Inesperadamente se interrumpía el partido de fútbol. Por la calle de San Roque bajaban los húngaros o volantneros: Una cuadrilla de haraposos de tez morena y pies descalzos que venían envueltos por la nube de todos los chiquillos del pueblo, ansiosos de contemplar, por enésima vez, la reiterada actuación de aquellos infelices. Primeramente, una cabrita desmayada daba vueltas girando a derecha e izquierda sobre la cara plana de un tarugo de madera cilíndrico, con las pezuñas juntitas, en impresionante equilibrio. Luego, el famélico animalito, bajaba de un salto y saludaba al público doblando una de las dos patas delanteras; lo que provocaba el delirio de los niños, que aplaudíamos, enloquecidos. A continuación le tocaba el turno al orso, un enorme oso peludo y babeante que, plantado sobre sus patas traseras., bailaba al compás de un mugriento y monótono pandero. Nosotros chasqueábamos los dientes de miedo ante aquel bicho impresionante y, no obstante, aplaudíamos, pero sin conseguir el menor chasquido con nuestras manos temblorosas. Y, al final, los volantneros, unos peques que daban volteretas y saltos unos por encima de otros, y acababan cogidos de las manos en una larga reverencia, mientras sus padres pasaban la gorra entre el público esperando que, alguna vez, por casualidad les cayera algo en recompensa.

La tarde se despedía de la calle de Vela. El intenso azul del cielo se resquebrajaba en mil tonalidades y colores, tanto que, los silenciosos murciélagos salían solapadamente de sus escondrijos e iniciaban su patética danza macabra en persecución de los moscardones y mosquitos.

Las mamas, para preparar la cena, encendían loa hornillos de carbón mediante varitas menudas y trocitos de periódico, avivando el fuego con el *palmito* de esparto para que no se apagara.

Las jóvenes marchaban a la iglesia a fer la visita y charlar un rato con el novio en el cancel, al abrigo de las murmuraciones y miradas indiscretas de los hombres de la plaza.

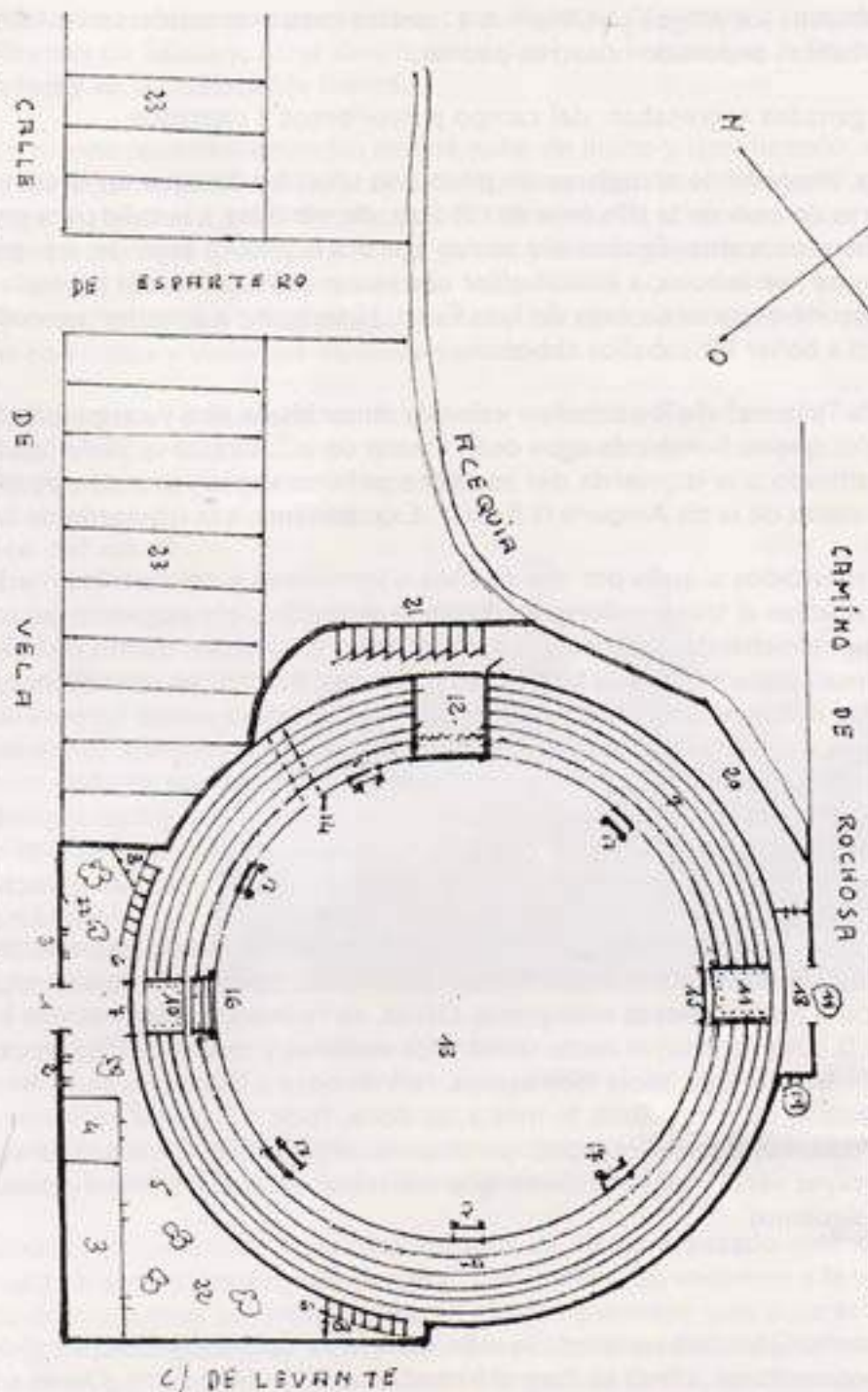
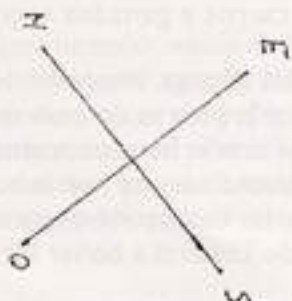
PLAZA DE TOROS DE BENIFAJO

EN 1930

HUERTO DE PERIS

C/ LEVANTE

C/ CERVANTES

- 1. Entrada Principal
- 2. Taquilla
- 3. Enfermería
- 4. Conserje
- 5. Pabellón
- 6. Recesos gradas superiores
- 7. Receso foso y gradas inferiores
- 8. Servicios
- 9. Gradas
- 10. Pabellón de banderío
- 11. Pabellón de música
- 12. Escenario
- 13. Foso
- 14. Puerta de toreros
- 15. Puerta de chiqueros
- 16. Puerta del foso
- 17. Burelos
- 18. Desplazamiento
- 19. Puertas servicios
- 20. Corrales
- 21. Toriles
- 22. Higueras
- 23. Casitas de vela

C. DE SAN ROQUE

J. García Pospina
8-10-2006

Los niños dejábamos los juegos y volvíamos a nuestra casa al encenderse las luces del alumbrado público, según nos habían ordenado nuestros padres.

Y los carros y ganados regresaban del campo polvorientos y cansados.

Los labradores, después de arreglarse un poco con un cubo de agua en el corral, se sentaban a descansar a la puerta de casa en la silla baja de *cordeta*, de espaldas a la calle para no impedir el paso libre por la acera. Pero no todos: algunos aún tenían que ir a la plaza a *llogar-se*; a pagar la contribución a Selles echando sapos por la boca; a *llusiar* afilar una hoz o una azada en la herrería de Pepe Llobell; a comprar un capazo de esparto en casa de Luis Ferri, el sariero; a arreglar un collarón en el taller de Conrado Lujan o a bañar los caballos al *bañao*.

El *bañao* era la "piscina" de los caballos y demás animales de tiro y carga: una balsa rectangular excavada en el suelo, que se llenaba de agua de la fuente de la Carrasca y tenía una rampa frontal de descenso. Estaba situado a la izquierda del lavadero público según se entra por la calle Mayor, a continuación de la casita de la tía Amparo la Font... Exactamente a la izquierda de la actual carrasca.

Los animales, montados a pelo por sus dueños o jornaleros y conducidos mediante una simple cuerda por ramal, acudían al trote sudorosas, llevando el rizado pelo pegado a las costillas, y se deslizaban por la rampa relinchando de puro gozo. Muchos de los jinetes, medio desnudos, entraban en el baño, sin desmontar, juntamente con las bestias y, una vez dentro, se empujaban unos a otros bromeando hasta que se daban el chapuzón y tenían que salir nadando entre los revueltos animales y el agitado oleaje del agua rojiza y pegajosa. Luego los caballos salían chorreando, dando saltos, provocando un violento oleaje que desbordaba la balsa y mojaba los pies de los que estaban mirando. Y, una vez fuera en tierra firme, resoplaban y sacudían sus crines con fuerza, cuyas gotas, salpicaban a las mujeres que estaban lavando en el lavadero adjunto, con las consiguientes protestas, en tanto que eran aseados y cepillados con el hiriente *estrinchol* y el cepillo de cerdas mucho más suave.

Finalmente la cena. Unos cenaban en calzoncillos en medio de la *entraeta* con todas las puertas y ventanas abiertas para que entrara el viento fresco de levante, dándose palmadas en las pantorrillas y en la cara para matar a los fastidiosos mosquitos. Otros, se reunían con los vecinos en el centro de la calle compartiendo la bota de vino, el *cacau torrat* y los melones y sandías; cantando, contando chistes; pero advirtiéndolo al narrador que había *roba estesa*, refiriéndose a la presencia de niños, cuando la narración subía demasiado de tono. Todo lo más a las doce, todo el mundo a dormir. Pero, antes, los madrugadores que tenían cita con el regador, pintaban en el portal de la entrada de su casa con carbón tres, cuatro o más rayas verticales y paralelas, que indicaban al sereno la hora exacta en la que debía despertarles al día siguiente.

- III -

En los días festivos. Si los habitantes de la calle de Vela se desperdigaban por el pueblo, siguiendo sus preferencias y costumbres. Unos se iban al fútbol, al campo de la Font. Otros a los cines Doré y Piñana; a las funciones religiosas (misa, rosario, procesión, reuniones de Acción Católica; de visita, de paseo a la plaza o a la estación, a los casinos El Clavellino, La Caixa, Agricultura Industria y Comercio, El Republicano o a las tabernas Palmero, El Noi, Navarro, La Chata; ; al tiro de pichón) que se efectuaba en las eras de enfrente del *Hort del Acolic* o en las lindantes del *Hort d'Esplugues* y, principalmente, a la plaza de toros cuando había en esta alguna representación.

La plaza de toros de Benifaió fue inaugurada el 24 de agosto de 1884. Era un magnífico edificio de ladrillo y mampostería, casi único en España, atendiendo al número de habitantes del pueblo tenía capacidad para 2.800 espectadores. Estaba ubicada (Ver el plano que se acompaña) entre las calles Vela y Levante, el camino de Rochosa y unos campos de algarrobos que luego fueron ocupados, en parte, por las casitas del señor Vela. La entrada principal (Número 1 del plano) estaba situada frente a la calle del Angel; entrando, a derecha e izquierda estaban las taquillas (Nº 2) y, ya dentro del patio (5), se podían ver la enfermería (3), el barracón del conserje (4), las escaleras para subir a las aradas superiores (6), los servicios (8), unas higueras (22) y un arco (7) sobre el cual estaba situado el palco

a la solterona en nuestra madre en un santiamén.

En el patio, la gente se agolpaba; se empujaba en las escaleras de acceso a los graderíos y corría por éstos en busca del mejor sitio a la sombra para ver el espectáculo y, una vez sentada, cantaba, aplaudía o silbaba exigiendo el inicio del espectáculo. Y, en medio de este alegre barullo, se dejaba oír en la función: los vendedores: ¡El limonero! ¡Cacau y tramusos! ¡Yeel barquillero!

En 1962, incomprensiblemente, la plaza de toros fue derribada para construir sobre su solar los dos bloques de Viviendas Protegidas que delimitan la actual calle de San Joaquín. Con todos mis respetos, para mí, fue un error imperdonable del Ayuntamiento, que no debió conceder las licencias de obras y derribo. Debía de haber expropiado la plaza por tratarse de una construcción emblemática del pueblo como lo son también las dos torres moras de la plaza Mayor y la del Horta.

Vista de la plaza de toros

Aquella animación y alegría que nos envolvía las tardes de toros, la tranquilidad y atractivo de las representaciones nocturnas bajo las estrellas, con la familia reunida, embelesada ante el luminoso escenario y tomando el reconfortante fresco de la noche, son inolvidables.

Por lo menos para mí que disfrutaba a más no poder con todo lo que ocurría en la plaza de toros, jugando en la plazoleta de su puerta, y en la calle de Vela con mis amigos.

Mi pandilla la constituían Arcadio Ull, Eduardo Carrió, Pepe Prados a los que se nos unían, a veces, Vicente Soler (el Chatet), Pepe Año, Adolfo Martínez y otros. Jugábamos a carreras de aros, que hacíamos avanzar golpeándolos con la mano, con un trozo de madera o con un alambre en forma de gancho; a idem, a galope, a *pic i pala* a los trompos, a *chapes*. O nos

íbamos a pescar samarucs al *sequiol* de Vitor o a nadar als Escorredors

Pero, aparte estos, yo tenía un lugar particularmente atractivo para divertirme. Algunas tardes, cuando me cansaba de jugar con los amigos, cogía la merienda, saltaba la acequia vecina y penetraba en la huerta del tío Parauiero, que estaba a unos pasos de mi casa. Y observaba cuanto ocurría a mi alrededor. A mis pies, un reguero de hormigas correteaba trazando caminitos y sendas entre la complicada maraña de hierbas y plantas; unas, llevaban granos de trigo, palitos y larvas levantados en vilo con sus potentes mandíbulas; otras, se saludaban con un cariñoso beso al pasar. -En una pared, las lagartijas tomaban el sol medio adormiladas y, al menor movimiento sospechoso, despertaban sobresaltadas y, en vertiginosa carrera, se introducían en las estrechísimas hendiduras de la pared sin sufrir el mas pequeño rasguño. Las arañas se mecían dichosas como reinas en sus mullidas hamacas de nylon. Mas allá, en el charquito de una boquera, un, precioso jilguero se bañaba, mientras formaban cola sus compañeros empujándose unos a otros con su aleteo impaciente y nervioso. En la acequia lindante, los *samarucs* se perseguían jugando como niños a la sombra de los cañares que, al sople suave del viento, balanceaban las cañas cimbreantes como el cuerpo de las bellas bailarinas orientales. A su lado, los sauces llorones alargaban sus brazos para acariciar, agradecidos, al agua que a sus pies les arrullaba con su canto cristalino.

Volviendo el rostro, observaba la astucia de unos pajaritos que, en su nido, piaban escandalosamente en reñida competencia mucho antes de que llegara su madre para alimentarlos y, al menor ruido, se agazapaban en el fondo del nido, codo con codo, para no ser descubiertos por sus numerosísimos depredadores. Y me maravillaba la crueldad de la ladina mantis religiosa, que atraía a su amante con engañosos galanteos, y, en el paroxismo del amor, lo devoraba ferozmente sin ninguna compasión, la habilidad de las avispas que, sin haber estudiado geometría, construían las celdillas de sus avisperos

en perfectos poliedros hexagonales con una precisión matemática; la sinvergüencería de los gorriones acercándose hasta mis pies a saltitos cortos, con disimulo, para robar las pequeñas migajas que se caían de mi menguada merienda; la delicadeza de las abejorros libando el néctar de las flores suspendidos en el aire con el revuelo furioso de sus alas, sin consentir apoyarse en la corola para no desprender los bonitos pétalos con su peso; la estudiada estrategia de las mariposas, que emprendían el vuelo de forma turbulenta y desconcertante, a fin de no ser cazadas fácilmente por sus sagaces y mortales enemigos.

Y no comprendía por qué tenían que morir tan pronto las rosas siendo tan bellas; de que alquimia misteriosa se valían las flores para fabricar tantos y tan olorosos perfumes; de que paleta de pintor robaban las plantas sus hermosísimos colores: el rojo intenso de los tomates, el verde brillante de los pimientos, el amoratado de las berenjenas, el ambarino de las uvas, el amarillo dorado de las mieses y el blanco inmaculado de los lirios.

El tiempo transcurría lentamente. Luego me divertía viendo como se entrenaban los insectos deportistas.

Los saltamontes practicaban impresionantes saltos de longitud apoyándose en sus poderosas patas traseras dentadas como sierras.

Los nerviosos escarabajos peloteros jugaban a fútbol con sus pelotas de estiércol, sin conseguir meter gol, por no encontrar portería en aquel grandioso e inacabable campo de deportes.

Los variopintos gusanos y las elásticas orugas hacían "marcha" contorsionando violentamente su cuerpo para avanzar, sin incurrir en carrera.

Por un escabroso pedregal, los ciempiés corrían su cross particular moviendo ordenadamente sus innumerables patas, sin equivocarse ni tropezar en su largo y accidentado recorrido.

Los grillos, esos incansables cantores de voz metálica y estridente, se daban un fugaz respiro en sus canciones para ejercitarse en unos comprometidos saltos de altura; pero-, no conseguían superar la marca mundial por mucho que se esforzaban.

En una acequia inmediata, practicaban submarinismo las hermosas culebras de agua, las ranas ensayaban atrevidos saltos de trampolín sin ningún recato, sin ponerse el bañador, a cuya -vista, los girasoles volvían el rostro escandalizados por tanta impudicia y, en un tranquilo y apacible remanso, los insectos tejedores, usando como patines diminutas burbujas de aire, se deslizaban velozmente sobre la superficie del agua tersa y brillante como una lámina de cristal.

No me daba apenas cuenta de que la tarde languidecía. El sol se despedía de la huerta con un ardiente beso de fuego y, mientras se borraba el rastro de luz que había dejado al morir en el horizonte, la luna comenzaba a dibujarse vagamente sobre el fondo violáceo del crepúsculo, y, las indecisas estrellas, se asomaban unas tras otras a través de una imperceptible y temblorosa lluvia de púrpura.

El balido quejumbroso de las ovejas, el ladrido lejano de los perros, el monótono canto de las cigarras, el zumbido ruidoso de los insectos, el croar escandaloso de las ranas y el trino armonioso de los pájaros se conjuntaban y toda aquella formidable orquesta que formaba el fascinante mundo de

los animales se iba callando quedamente en un voluptuoso ritardando como dirigida por una batuta invisible y poderosa.

La magia del silencio adormecía la huerta y, a su conjuro, despertaban los callados y silenciosos animalitos nocturnos. Las luciérnagas, con sus diminutos farolillos encendidos, me recordaban un pequeño y luminoso tióvivo de feria, los ratoncillos, recelosos, asomaban su hocico y sus ojuelos por debajo de la engañosa hojarasca, en tanto que, los gatos, gazapados entre las altas hierbas de las margenes, esperaban ansiosos su traicionero salto mortal. Los buhos mostraban sus ojazos redondos y giratorios como dos antenas parabólicas, captando con ellos el menor movimiento que se pudiera originar en el suelo, para lanzarse sobre la presa inmisericordes. Y los murciélagos, revoloteaban a ciegas detectando con sus radares a los innumerables moscardones y rantelles que, torpemente se estrellaban en la ardiente bombilla de la esquina.

Vista una foto de la familia.

El rocío empezaba a caer suavemente, como una cortina de estaño, llenando de brillantes perlas la corola de las flores. Y los caracoles ascendían sin prisas-con la casa auestas- por el empinado tallo de las plantas, alargando y acortando sus tentáculos en busca de hojas tiernas y sabrosas, dejando tras sí una estela brillante y luminosa de plata.

Inesperadamente, un grito rompía en mil pedazos el silencio. Era la voz de mi hermana que, desde la esquina de la tía Colasa, bajo la luz de la última bombilla de la calle, me llamaba para cenar. Pero esa voz se repetía y se repetía porque yo no podía abandonar aquel mundo pacífico y fascinante que para muchos pasa desapercibido, pero que, en mí, producía, y produce, un encanto y un atractivo irresistible».

Un día, mi madre nos dio una buena (para mi mala) noticia: Nos íbamos a vivir a la calle Mayor. Esto suponía separarme de mi abuela, de mis amigos, de la huerta, de aquella calle de Vela donde tanto disfrutaba, para sumergirme en otro mundo desconocido y hostil. Fue un grave trauma para mí. Estuve varias horas llorando.

Pasaron años, muchos años. Al terminar la carrera de Derecho abrí mi despacho de abogado en el número 45 de la calle Mayor donde vivía. Mis amigos Eduardo Clérigues Mas y Vicente Ausina Duart me insinuaron, años después, la conveniencia de abrir una academia de bachillerato en Benifaió. Aunque no disponía de mucho tiempo para ello, la idea me pareció estupenda. María Comenge, mi esposa, se encargaría de la asignatura de Música. Yo, del Latín y de la Lengua y Literatura y, mis socios Vicente y Eduardo, del resto de asignaturas.

La academia, primera en Benifaió de bachillerato, la montamos en un piso alquilado de la calle Nueva, frente al Grupo Escolar Santa Bárbara, con la denominación de Nueva Centro de Estudios y tuvo en éxito resonante. Cada año eran más los alumnos de Benifaió y de Almussafes que acudían a nuestras clases (a todos los cuales les envío, desde estas líneas, un fortísimo abrazo). La tuvimos que trasladar dos veces, en la calle de Santa Bárbara, en busca de locales más amplios.

Al cabo de un tiempo y en vista de que los alumnos aumentaban, mi esposa me propuso que, entre los dos, edificáramos un colegio de planta que tuviera no sólo bachillerato si no también Jardín de

Infancia y Primera Enseñanza legalizados. Claro está que, para ello, necesitábamos un solar. Y anduvimos buscándolo por todo el pueblo. Al fin lo encontramos y edificamos el colegio. Y, ¿saben ustedes donde lo edificamos?. Han acertado: en la huerta del tío Parauiero convertido en solar.

Tras años y leguas, como diría Gabriel Miró volvía gozoso al entorno del que tanto me había costado separarme. Pero, ¡ay!, las cosas habían cambiado muchísimo. Yo ya no era aquel pequeño de pantalón corto y de imaginación tan exaltada. La calle de Vela había duplicado su longitud. Mi abuela y muchos de mis convecinos, que tanto nos queríamos, habían fallecido o emigrado y, aquella huerta que tanto me había hecho soñar, se había esfumado; se había convertido en un flamante complejo de pilares, jácenas, aulas, ventanas y puertas: El Colegio Hispania. Era el 22 de septiembre de 1968. (1).

Benifaió, diciembre de 2.000.

José García Perpiñá.

Abogado jubilado

(1) Mi agradecimiento a cuántos prestaron sus servicios en el Colegio Hispania: Pascual Moner, Vicente Casamayor, Antonio Puchades, Alfredo Blasco, Arturo Cervera, Francisco Alcolea, Feliciano Giménez, Josefina Díaz, María Comenge, Juanita Garcerán, Pilar Arcis, Mª Dolores Ferrá, Josefa Gisvert y Soledad Rodríguez.

Y a todos los que me han facilitado detalles para la redacción de esta Estampa

Nota: les paraules escrites en cursiva són per respectar la grafia de l'autor.

Tagell

Llepasses

Parotets

El llanterner, s'apanyen cossiols i llibrells!

Calciners

Apedaçat

Cacau i tramussos

Xiquets, a jugar a les eres!

Llussiar

Estrinjol

EL MERCAT DE BENIFAIO

Un dels edificis més emblemàtics de la població, el mercat municipal, ve patint des de fa anys un deteriorament físic per una manca del manteniment adequat i per les reformes que no han tingut en compte el seu valor estètic ni el seu valor històric.

El mercat com a edifici va ser inaugurat en 1929 i era, junt als de Colom i els Centrals de València i Alacant, un dels primers mercats moderns de la Comunitat Valenciana. Estos mercats d'aleshores eren símbols de modernitat i prosperitat, donat que prenen mesures més higièniques i oferien serveis fins llavors impensables. Des del punt de vista arquitectònic s'avança al mercat de Borriana de 1931, obra de Pecourt, que és l'exemple de mercat racionalista.

L'edifici es va concebir com un espai únic amb una nau central que es resol amb cintres metàl·liques amb un disseny avantguardista amb al·lusions a l'arquitectura que es feia aleshores a Àustria o Bèlgica. Té un interès especial el disseny de les làmpades del mercat que podem sens dubte qualificar de avantguardista per a la seua època i probablement Artal el fera seguint els moviments europeus més innovadors.

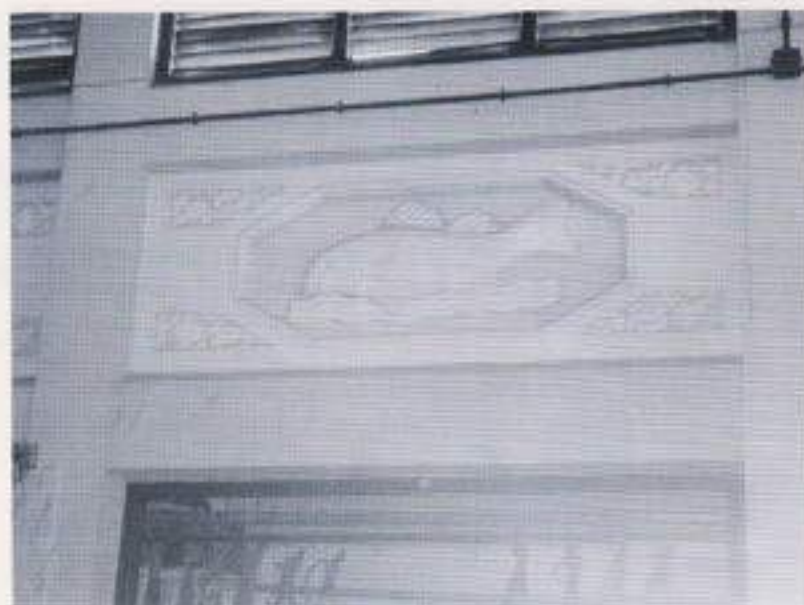
De l'efecte que va provocar l'edificació del mercat de Benifaió queden encara en la memòria dels nostres majors cançonetes i xarradetes sobre la sorpresa que en els forasters produïa la seua contemplació...

El seu autor va ser l'arquitecte municipal **Emilio Artal Fos** (València, 1895-1969) que ideològicament era afecte al moviment racionalista. Es titulà a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona el 1922. Formà part de la comissió que redactà els estatuts del Col·legi d'Arquitectes

de la Zona de València el 1930. Estava considerat un home tenaç, dotat d'una gran voluntat de servei, atent als problemes higienistes i tècnics així com també als de l'urbanisme. Plantejà l'any 1926 una ponència sobre ***l'urbanisme en les agrupacions de caràcter rural*** on proposà la necessitat de la intervenció de l'arquitecte al camp, seguint les experiències innovadores que es feien a Centreuropa i França.

La seua producció se centra en la creació de grups residencials on s'implicà en les qüestions de salubritat,

ordenació i normalització de la construcció. Participà en la realització de grups de ***cases barates i econòmiques*** i grups com el ***dels agents comercials***.

A Benifaió va realitzar ***el projecte de noves alineacions de Benifaió (1925)*** modificat l'any 1927 i també fou l'autor del projecte del col·legi que, vicissituds i anys més tard, seria santa Bàrbara.

L'any 1936 emigrà a l'Argentina d'on tornà cap a 1946 i s'establí a València destacant junt a J. L. Testor

per l'edifici Ferca i treballà amb el seu fill, també arquitecte, que fou autor del complex residencial santa Micaela que és el grup més notable de la segona meitat del segle XX a València.

La part escultòrica del mercat la féu Vicent Beltrán Grimal (Sueca, 1896-València, 1963) figura principal de l'escola valenciana d'escultura d'avantguarda. Fou catedràtic i director de l'Escola de Belles Arts de sant Carles de València i per la seua relació amb Artal, amb qui col·laborà en diferents treballs,

tant la façana com l'interior del mercat. Com es pot veure a les fotografies hi ha una al·legoria d'allò al que es va a dedicar en la façana de l'edifici, mentre que a l'interior representen diferents tipus d'animals.

Tant la bibliografia referida a Artal com la referida a Beltrán no mencionen mai el mercat de Benifaió. Tal vegada siga hora de realitzar un monogràfic com correspon a l'edifici i està entre els projectes de l'Ajuntament el realitzar una exposició sobre este edifici emblemàtic.

Per a la realització d'este article s'han utilitzat les següents obres:

- Bibliografia mercat:
- Juan Manuel Bonet. -Diccionario de las vanguardias en España (1907-1936).Madrid .1996
- VV.AA.- La ciutat moderna. Arquitectura racionalista a València. València.1998
- Gran Enciclopedia de la Región Valenciana. València.1973
- Francisco Javier Rovira Año.- Estudio previo para la restauración y rehabilitación del mercado municipal de Benifaió. Benifaió. 2001.

NOM	COGNOMS	ESC	MIL
FRANCISCO	ALEPUZ ALBERT	47	140
LUIS	ALEPUZ ALBERT	15	347
JOSE	ALEPUZ MACHI	43	873
TOMAS	ALEPUZ MACHI	31	215
MIGUEL	ALEPUZ ROVIRA	31	894
BAUTISTA	ANDRE MAS	35	355
JOSE	ANDREU DUART	95	783
AGUSTIN	ANDREU PRADES	21	739
FRANCISCO	ANDREU SERRADOR	29	484
RAMON	ANDREU SERRADOR	24	330
PASCUAL	BALTASAR DOMINGO		
ANGEL	BELTRAN DOMINGO	21	387
JAIME	BELTRAN DOMINGO	46	689
JOSE	BELTRAN DUART	33	039
VICENTE	BELTRAN MARTINEZ	26	581
JOSE	BOSCH FORT	61	555
RAMON	BOSCH FORT	27	872
BAUTISTA	CLERIGUES DOMINGO	28	273
VICENTE	CLERIGUES GAS	23	964
JOSE	CLERIGUES PILES	33	241
PASCUAL	CLERIGUES ROVIRA	40	144
SILVESTRE	CLERIGUES SOLER	31	596
BAUTISTA	DOMINGO ANDREU	33	243
PASCUAL	DOMINGO ANDREU	29	343
RAMON	DOMINGO ANDREU	27	653
VICENTE	DUART ALBUIXECH	62	966
JOSE	DUART ALEPUZ	31	124
LUIS	DUART ALEPUZ	20	813
LUIS	DUART BELTRAN	34	862
PEDRO	DUART BELTRAN	47	252
JAIME	DUART CLERIGUES	25	555
JOSE	DUART DUART	32	173
PASCUAL	DUART FORT	59	246
CAYETANO	DUART MACHI	21	267
FRANCISCO	DUART MACHI	23	007
RAMON	DUART MACHI	28	987
JOSE	DUART MACHI de José	33	623
JOSE	DUART MACHI de Ramón	25	572
FRANCISCO	DUART PILES	105	826
JOSE	DUART ROVIRA	27	932
FAUSTINO	FERRANDO MARI	35	016
JOSE	FERRANDO MARI	22	781
FRANCISCO	GADEA ALBUIXECH	23	500
ANDRES	GADEA DOMINGO	24	682
BAUTISTA	GADEA DOMINGO	26	796
JOSE	GADEA DOMINGO	153	359
VICENTE	GARCES BOSCH	11	039
VICENTE	GARCIA FERNANDIZ	35	597
SALVADOR	GIL PRADA	30	187
VICENTE	GOMEZ URIOS	31	877

NOM	COGNOMS	ESC	MIL
FRANCISCO	GREUS GIRONA	28	936
JOSE	HERNANDEZ MARI	26	653
VICENTE	MACHI ANDREU	27	905
PASCUAL	MACHI DUART	29	371
ANTONIO	MARTI TARAZONA	30	280
FRANCISCO	MARTINEZ DOMINGO	35	383
FELIX	MARTINEZ MACHI	58	601
ANTONIO	MARTINEZ MARTINEZ	27	954
JOSE	MARTINEZ PILES		
FRANCISCO	MARTINEZ ROVIRA	18	755
MIGUEL	MAS DUART	49	202
ROQUE	MONTALVA RAGA	37	005
PEDRO	PASCUAL CARBONELL		
FRANCISCO	PASTOR FORCADELL		
BAUTISTA	PILES GRAU	35	228
JAIME	PILES MARTINEZ	22	077
JOSE	PILES PILES	30	910
CIRILO	PILES ROVIRA	50	659
FRANCISCO	PLA LLORET	58	178
SALVADOR	PLA PILES	28	987
ANTONIO	RAGA GUILLEM	22	218
FRANCISCO	RAGA ROVIRA	35	735
JOAQUIN	ROVIRA ALBUIXECH	37	087
VICENTE	ROVIRA ALEPUZ	44	887
JOSE	ROVIRA BALTASAR	34	227
PASCUAL	ROVIRA BELTRAN	39	002
FRANCISCO	ROVIRA BOSCH	84	790
RAMON	ROVIRA BOSCH	55	813
FRANCISCO	ROVIRA FERRANDO	20	048
JOSE	ROVIRA FERRANDO	41	282
PASCUAL	ROVIRA FERRANDO	49	392
PEDRO	ROVIRA FERRANDO	23	821
TOMAS	ROVIRA FERRANDO	32	947
FRANCISCO	ROVIRA MARTINEZ	39	706
PASCUAL	ROVIRA ROIG	19	608
VICENTE	ROVIRA VAQUER	72	822
AGUSTIN	ULL TOMAS	21	540
JOSE	URIOS GOMEZ	41	928
FRANCISCO	VAQUER	25	804
RAMON	VAQUER CLERIGUES	27	510

CAPACITATS

IGNACIO SOLVES MELIÓ

JOSE PASCUAL VILLAR

JUAN BTA. MARTI MONTAGUD

VICENTE CHOVI BELTRAN

VICENTE VILANOVA RAUSELL

FARMACÈUTIC

MENESCAL

MESTRE

AGRIMENSOR

COADJUTOR

75é ANIVERSARI DE LA SOCIETAT ARTÍSTIC-MUSICAL DE BENIFAÍO

Ben sabuda és la implicació de la música en la vida de Benifaió. No debades hi ha hagut una sèrie de benifaioners i benifaioneres que han fet de la música la seua raó de viure.

Evidentment esta relació no podria donar-se de no existir alguna institució que incentivara la formació i l'afició a esta bella art. És cert que abans de crear-se l'associació existiren altres bandes com la **Filarmònica de Benifayó de Espioca** i la **Lira primitiva de Benifayó de Espioca** que foren la llavor que germinaria en la SAM de Benifaió. Però, en definitiva, la vida musical del poble ha estat generada al voltant de la Societat Art. Musical de Benifaió.

El dia 17 de juny d'enguany es commemorà el 75é aniversari de la Societat Artístic-Musical de Benifaió. Poques entitats culturals de qualsevol tipus poden presumir d'una vida tan llarga. El seu naixement no fou fàcil.

Les mancances econòmiques obligaren els membres de la Junta creadora a fer dipositar als socis la quantitat de 100 pessetes (de les del temps), fins i tot a terminis, per por a què trontollara l'empresa.

La primera directiva la presidia el mestre Vicente Medina, el seu secretari era el veterinari Ernesto

Muñoz Sebastià i podem parlar d'un cert nivell entre els membres de la Junta. Una de les primeres decisions que prengueren fou fer socis d'honor a les forces vives de la població en una mesura per assegurar-se la col·laboració tant econòmica com institucional. La tasca durant aquella època consistia a formar músics i participar en les activitats festives i culturals del poble. No es pot oblidar l'existència de la plaça de bous i que se signà un conveni amb l'Ajuntament per actuar en els diferents actes organitzats pel Consistori a canvi de 2.000 pessetes anuals.

No és hora de fer ara un llistat de premis, directors, músics destacats o anècdotes, però la vinculació al poble de la SAM vindria des de tres vessants importants:

- La didàctica: s'han format centenars de persones en una activitat cultural com és la música amb el que això comporta. La música és una part molt important de la nostra cultura i no sempre se li ha prestat atenció als estudis bàsics. Han calgut una certa predisposició, unes certes aptituds i, per suposat, una il·lusió per a fer camí en la música. Des de fa uns anys eixa tasca la desenvolupa el Centre d'Estudis Musicals que ja dona una titulació oficial i encarrila a tots aquells que volen ser professionals d'este món.

- La tasca cultural dels concerts i actuacions on la SAM ha creat noves orquestres com l'Adelina Domingo, banda juvenil, etc. així com la celebració de vetlades com la Nit de la Sarsuela i d'altres que assoleixen un gran èxit de públic.

- La tasca social: a banda de les relacions amb d'altres institucions per qüestions professionals, la celebració dels dies de santa Cecília, els nomenaments de les Muses de la Música i les seues Corts, les Dames de santa Cecília, etc. ajuden a vincular la població amb la SAM.

Però tot açò no és prou. D'un temps ací ha hagut una minvada del nombre de socis de la SAM que fan perillar el creixement de la música a Benifaió. Cal que el veïnat s'implique en la SAM. Cal que s'incremente la massa social i es puguin incrementar els èxits de la nostra població des d'un punt de vista musical.

Entrega del premi del Certamen de Cultura d'Anglòfil

SANTA BÁRBARA

La primera vez que me encandilé ante una figura de mujer era yo un niño de diez u once años.

Ella era mucho mayor que yo. Tendría unos setecientos años. Se llamaba Bárbara. Santa Bárbara.

Estaba allí, en el altar, tan guapa, tan elegante en su altar, al lado de la torre, y yo que había oído retazos de su historia, la miraba absorto ¡Qué mujer más valiente!... ¡Qué entereza la suya!

Unos años más tarde busqué libros que narraran su biografía, no pude encontrar ninguno. Fui a la librería de las monjitas, en la plaza de la Reina ini por esas! Entonces ¿donde buscar?

Si la habían santificado sería por algo. En algún sitio la conocerían. Yo quería conocer su historia, pues por algo era la patrona de mi pueblo.

Tal vez -pensaba- habría que ir al Vaticano y hablar con el señor Papa para que me contara cosas acerca de la santa! Si no lo sabía él!...

Volviendo al principio de la narración, diré que, algunas tardes, cuando salía del colegio, y después de merendar, me iba a jugar entraba en la iglesia, me sentaba en el banco de siempre, y la miraba, repasando en mi mente lo que me habían contado de ella.

Una vieja devota me miraba desde su rincón creyendo que yo estaba rezando ¿ De quién eres, hijo mío? ¡ Qué buen chico, tan joven y tan devoto!...

Yo había oído decir que el padre de mi admirada era un señor poderoso, en tiempos del emperador Maximiano, que tenía criados, castillos, soldados... Sea lo que fuera no fue capaz de vencer a su hija, que no tenía nada para defenderse.

Esto era por el año 238, pues ella murió en el 240. Estaba muy furioso este señor, porque él era págano y su hijo se había convertido al cristianismo, cosa mal vista en aquella ciudad de Nicomedia, y en todo el reino, y el padre de Bárbara no quería caer en desgracia ante el emperador Maximiano. Tuvo que decidir entre defender a su hija, o denunciarla para salvar el propio prestigio ante la corte. Se decidió por salvarse a sí mismo y que su hija pagara su rebeldía. Habló con ella, despotricó, pataleó, golpeó, mató a dos o tres criados que también se habían convertido al cristianismo, bufó de rabia, pero Bárbara no renunciaba a su Dios.

Un día, en su locura, sentenció ¡A la torre!...y la moza fue encarcelada en el horrible calabozo que era la torre. La tenía a pan y agua, pero nada conseguía.

Un tiempo después, el señor Dióscoro, que así se llamaba el padre de Bárbara, fue personalmente a la torre y lanzó un ultimátum: ¿ Renuncias a tu Dios?... Y la muchacha contestó " Soy cristiana". Y el padre, encolerizado ante tanta tozudez, bramó: ¡Entonces, pues, morirás!...

La denunció, pues ya todo el mundo sabía que tenía una hija cristiana, ya no podía prolongar más su situación.

Los tribunales la condenaron a muerte. Dióscoro, su padre, se ofrece a darle muerte, así lava mejor su apariencia. Es autorizado y se la lleva a la torre.

En la ciudad de Heliópolis de Celesiria, en el año 240 después de Cristo, en la torre de su propio castillo, Bárbara es decapitada. La desnudan antes de cortarle la cabeza. Y en el mismo momento de

la decapitación. Dios cubrió su desnudez con fulgido resplandor a manera de túnica. Y el Padre, el señor Dióscoro, queda fulminado por el potente rayo que ha vestido a su hija.

Bárbara, virgen y mártir quedado como abogada de las tormentas, como recuerdo del rayo que la vengó.

También es patrona de los artilleros, bomberos, mineros, pirotécnicos y canteros.

Y es patrona de Benifaió, de mi pueblo.

Yo, sentado en el banco de la Iglesia, rememorando todo esto, me encolerizaba, y en mi juvenil enamoramiento hacia esta virgen y magnífica mártir, del remoto pasado, musitaba rabioso: ¡Bastardo! ¡Cabrón!... y me imaginaba al señor Dióscoro, el padre de Bárbara, cayendo fulminado por el rayo sin haber podido disfrutar de su criminal hazaña.

La vieja, beata, siempre en el mismo rincón, me mira extasiada ¡Qué buen chico; pero si habla con la Santa!... Y al levantarse me toca en el hombro con mano trémula, como si yo fuera un santo.

Yo tenía cada vez más respeto a Santa Bárbara. No por religiosidad, pues era un niño indeciso aún en esas cosas. Pero admiraba su firmeza, su entereza al defender a ultranza lo que ella creía su verdad.

Para mí, Bárbara fue la primera mujer emancipada de la historia conocida. No la doblegó la furia brutal de su padre. No la doblegó el temor a la muerte.

Yo también la hubiera canonizado. Si hubiera sido Papa, claro.

las mujeres que claman por la liberación de la mujer y la merecida igualdad y libertad, deberían de estar patrocinadas por esta valerosa defensora de sus derechos y su libertad íntima.

Me gustaría haber colaborado en la difusión del conocimiento de la vida ejemplar de nuestra Patrona. De la que fue mi primer amor espiritual. Para mí, entonces, después de Dios, Santa Bárbara.

Admiremos a nuestra amada Patrona. No nos acordemos de **Santa Bárbara** "solamente cuando truena".

RECULL I RECORD D'ABANS... del meu poble BENIFAIO

Maria Dolores Gómez i Moch

ELS DIES DE PASQUA

Anunciant la primavera
entra Pasqua molt triomfant.

Quan arriba primerenca
per finals del mes de març,
si ens aplega tardanera
abril troba començat.

Al voltant dels anys seixanta
i després tots estos anys,
els joves es reunixen
en quadrilles com abans.

Cada penya puix portava
un vestit particular,
un capell, o bé la gorra,
o bé un mocaor pel cap.

Una camisa a quadros,
una brusa florejà,
altres la duïen a ratlles
i alguns altres amb llunars.

Altres són d'un color
altres porten estampat.

De calçat, les espadenyes,
que portaven tots iguals.

Era costum d'eixos dies
en l'Almaguer ells dinar,
altres en la pinaeta,
o en les eres berenar.

En casa d'una amiga
habituaven sopar.

Tots els dies convidaven
els xics a les amistats,
i el dia de sant Vicent,
les xiques als seus companys.

Ací dins del nostre poble,
en el passeig al final,
travessant l'avinguda
la fira fira solen posar.

La sènia de les barquetes.
El trenet que va voltant.
Un carrousel. Futbolins.
Els cotxets que van xocant.
Les paradetes de tir.
La tómbola està rifant ...

Les pomes amb caramel
i cotó-en-pèl endolçat ...

Tota la penya en un rogle
agafant-se per les mans
i voltant ells molt de pressa
a la tarana jugant.

Uns altres formant dos bandes
se posaven colocats,
i dos dins del corredor
començaven a botar,
al compàs de les cançons
i de bracet enllaçats,
anaven cap un extrem
tornaven fins l'altra part.

Alguna que altra parella
comencen a festejar

Després estren al Jardí
fins l'hora de sopar,
on una orquestra tocava
cançonetes populars.

Al acabar eixes festes,
de tant i tant ells cantar
es quedaven tots afònics
esperant un altre any.

ELS REGIDORS DE LA GUERRA

Amb motiu de la presentació del llibre de Joan Barres Benifaió, 1931, 1936, 1939, que va editar la Biblioteca Municipal de Benifaió, al mes d'abril es va montar una exposició al Centre Cultural Enric Valor per a crear un ambient sobre l'època de la que tractava el llibre. Una de les coses que va ser més consultada fou un llistat que vaig realitzar consultant els llibres d'actes del Consell Municipal de Benifaió de 1937 a 1939, que se custodia a l'Arxiu Municipal.

Estos llibres es van donar per perduts durant vora 60 anys fins que en un racó aparegueren i completant els llistats del llibre de Joan Barres els reproduisc per a tots aquells interessats per la història del seu poble.

CONSELL MUNICIPAL DE BENIFAIÓ (23-4-1937)

La Comissió Gestora va cessar el dia 23 d'abril de 1937 essent triats nous consellers i el dia 2 de maig de 1937 quedà de la següent manera :

President	Ramon Domingo Estellés	UGT
Vicepresident 1r	Vicente Marco Regal	Izquierda Republicana
Vicepresident 2n	José Añó Forés	PSOE
Vicepresident 3r	Vicente Marí Martínez	CNT
Procurador Síndic primer	Ricardo Pla Javaloyas	PCE
Procurador Síndic segon	José Niclos Latorre	CNT
Conseller	Domingo Marco Regal	UGT
Conseller	José Vila Puchal	UGT
Conseller	José Vicente Martínez	Socialista
Conseller	Salvador Mas Machí	Socialista
Conseller	Ramon Navarro Bou	CNT
Conseller	Vicente Carreres Ciscar	CNT
Conseller	Vicente Rovira Baltasar	UGT
Conseller	Salvador Mas Carreres	FAI

El general Rafaelino Anglés amb altres a Benifayó durant tota la guerra.
Posteriorment se'ls canja el nom del carrer per de carrer Lermida.
Així està recollit en el front de la Serra de Guadarrama.

28-9-38 cessa Vicente Rovira Baltasar i entra Miguel Climent Rovira.

2-11-38 cessen Miguel Rosa i Miguel Climent per ingressar a l'exèrcit.

1-3-39 entren José Seguer Lluch i Miguel Martínez Giner per Salvador Mas Machí i Miguel Climent.

La darrera sessió del Consell municipal es realitzà el dia 26 de març de 1939, els consellers ja no firmaren l'acta.

Posteriorment es produeixen una sèrie de canvis entre els consellers per raons polítiques o personals i foren:

17-9-37 cessa Salvador Mas Carreres i entra Felipe Clérigues Domingo.

1-10-37 cessa Ricardo Pla Javaloyas i entra José Ibáñez Aparici (PCE).

8-10-37 cessa Ramon Navarro Bou i entra Salvador Domingo Grau.

16-3-38 cessa Vicente Marco Regal per deixar el Consell Municipal el partit Izquierda Republicana.

11-5-38 cessen José Nicolás Latorre i Felipe Clérigues Domingo (CNT) i entren Fausto Lahiguera Navarro i Miguel Rosa Juanes.

18-5-38 cessa José Ibáñez Aparici i entra Santiago López López després de rebutjar el Consell el nomenament del PCE d'Enrique López Marí.

31-8-38 cessa Vicente Marí Martínez per ingressar a l'exèrcit i entra José González Mezquita. Alhora entren Tomás Mínguez Valle i José Blasco Gosp.

JUNTA LOCAL DE DEFENSA PASIVA 0·05 BENIFAYÓ	JUNTA LOCAL DE DEFENSA PASIVA 0·05 BENIFAYÓ	JUNTA LOCAL DE DEFENSA PASIVA 0·05 BENIFAYÓ	JUNTA LOCAL DE DEFENSA PASIVA 0·05 BENIFAYÓ
JUNTA LOCAL DE DEFENSA PASIVA 0·05 BENIFAYÓ	JUNTA LOCAL DE DEFENSA PASIVA 0·05 BENIFAYÓ	JUNTA LOCAL DE DEFENSA PASIVA 0·05 BENIFAYÓ	JUNTA LOCAL DE DEFENSA PASIVA 0·05 BENIFAYÓ
JUNTA LOCAL DE DEFENSA PASIVA 0·05 BENIFAYÓ	JUNTA LOCAL DE DEFENSA PASIVA 0·05 BENIFAYÓ	JUNTA LOCAL DE DEFENSA PASIVA 0·05 BENIFAYÓ	JUNTA LOCAL DE DEFENSA PASIVA 0·05 BENIFAYÓ
JUNTA LOCAL DE DEFENSA PASIVA 0·05 BENIFAYÓ	JUNTA LOCAL DE DEFENSA PASIVA 0·05 BENIFAYÓ	JUNTA LOCAL DE DEFENSA PASIVA 0·05 BENIFAYÓ	JUNTA LOCAL DE DEFENSA PASIVA 0·05 BENIFAYÓ
JUNTA LOCAL DE DEFENSA PASIVA 0·05 BENIFAYÓ	JUNTA LOCAL DE DEFENSA PASIVA 0·05 BENIFAYÓ	JUNTA LOCAL DE DEFENSA PASIVA 0·05 BENIFAYÓ	JUNTA LOCAL DE DEFENSA PASIVA 0·05 BENIFAYÓ

AGOST

La col·lecció de José Huguet Chanzá serà la base del departament de documentació gràfica de la Biblioteca Valenciana. Esta col·lecció consta de 22.000 postals, 7.000 negatius i 18.000 fotografies en paper, en la seua majoria de temes valencians.

Les últimes festes del mil·leni. La Reina de les festes del 2000 fou Erika Tel i Villanueva.

Primeres 12 hores de natació.

Actuació de l'espectacle de varietats del cantant benifaíoner Enriquè, afincant a França, nét de Vicent Fort Domingo (Conill).

SETEMBRE

Emilio Marco, dissenyador de moda i professor de l'Escola de Càmera Sindical d'Alta Costura de París durant molts anys, guanyà el **Premi Elsa Schiaparelli** de París, al millor disseny. Aquest rubrica les excel·lències del seu *métier*.

27/9/00 Dins del programa de formació per a dones de la Diputació els Serveis Socials municipals organitzaren una conferència sobre **Separació i divorç. Crisi familiar**.

**Programa
de
Formació
PER A
DONES**

QUINCE 2000

OCTUBRE

Primer programa **Escola de mares i pares** de Serveis Socials que durarà fins març del 2001

Commemoració del 9 d'octubre

- Exposició d'indumentària tradicional valenciana.
- Homenatge als nostres poetes
- Balls tradicionals per l'escola municipal de danses

dia 27 de setembre:

Conferència: "SEPARACIÓ I
DIVORÇ. CRISI FAMILIAR"

dia 3 d'octubre

Taller teatral: "IMPORTÀNCIA DE
LA DINÀMICA FAMILIAR. ROLS"

21-11-00 Mor assassinat Ernest Lluch l'únic ministre del Govern Central que ha visitat Benifaió exercint el seu càrrec. Ho feu per a posar la primera pedra del Centre de Salut.

DESEMBRE

Teatre en anglés per als alumnes de l'Institut Enric Soler i Godes.

Escenificació d'un Betlem vivent pels alumnes del col·legi santa Bàrbara al Centre Cultural Enric Valor amb un concert de nades per tots els alumnes.

Concert de nades pels alumnes del col·legi Trullàs, al Centre Cultural Enric Valor.

22-12-00 Exposició del Betlem, realitzat pel grup d'activitats de les persones majors al Centre Cultural Enric Valor.

Taller de Nadal per a xiquets de 4 a 12 anys.

28-12-00 Lliurament dels premis del IX Concurs de Betlems. A continuació actuació de la Rondalla de Benifaió.

GENER 2001

Projecció de la pel·lícula "El Grinch", destinant-se la recaptació per a l'Associació de lluita contra el càncer.

Del 17 al 21 Festes en honor a sant Antoni, amb les tradicionals calderes.

20-1-01 Presentació de la Fallera Major del Poble, Joanna Campos.

8-3-0 Dia internacional de la dona . Eixida cultural a València acompanyades per la Fallera Major de Benifaió.

XXV Aniversari de la Junta Local Fallera amb tots els regidors que l'han presidida al llarg de la seua existència.

14-3-01 Curs de Creiximent personal.Autoestima, organitzat pels Serveis Socials Municipals.

I Exposició del Ninot de les Falles de Benifaió amb un gran èxit de participació.

Falles de sant Josep, enguany amb 4 falles plantades a Benifaió.

XXII Volta ciclista a la Ribera on, com sempre, la participació del club ciclista Benifaió i els aficionats de Benifaió ha estat decisiva.

29-3-01 el Ple Municipal, aprova la parcel·la de l'ecoparc al polígon Font de Mussa.

Inauguració de l'exposició de l'Euro organitzada per l'I.E.S. Enric Soler i Godes.

[9-4-0] Comencen els actes de la Setmana del Llibre.

-Exposició interactiva sobre la II República i la Guerra Civil Espanyola.

-Presentació de la col·lecció Miscel·lània de Lletraferits amb el llibre Benifaió 1931, 1936, 1939 de Joan Barres i Sanz.

-Actuació de M^a del Mar Bonet.

22-4-01 La Societat Artística Musical guanya el 1r Premi de la XXXIII edició del Certamen de Bandes de Cullera.

1-5-01 Pedregada amb uns danys al camp de milers de milions de pessetes.

Campanya de Teatre per a escolars ANEM AL TEATRE, al Centre Cultural Enric Valor.

11-5-01 Comença el curs d'estimulació primerenca que durarà fins el primer de juny organitzat pels Serveis Socials Municipals.

El club de futbol -sala Jocker's- Felix Moreno guanyà la Lliga i Copa local de futbol-sala per quart any consecutiu.

L'equip cadete del Club de futbol Base Benifaió ha pujat a 1ª categoria, amb el que la resta d'equips, també ho fa la temporada pròxima.

18-5-01 Francisco Duart va ser elegit nou jutge de pau de Benifaió.

20-5-01 Actuació del Brujo (Rafael Álvarez) amb l'espectacle **Lazarillo de Tormes**

Durant els dimecres del mes de maig tingueren lloc unes xarrades sobre l'Agenda 21 local en que es feren públics els primers resultats del diagnòstic ambiental.

THE EUROPEAN
SUSTAINABLE CITIES & TOWNS
CAMPAIGN

JUNY

10-6-01 25 aniversari de l'Associació d'ames de casa Tiryus

15-6-01 Inauguració de l'Expo Benifaió MORA B, V Mostra Agrícola, Ramadera i Comercial.

Ajuntament de Benifaio